

Studie infrastruktury sociální ekonomiky

v ČR

...

Plná verze

「 TESSEA 」

Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR – plná verze

Text zpracovaly: Ing. Daniela Bednáriková a PhDr. Ing. Petra Francová

Dílčí analýzy zpracovali: Ing. Jan Čadil, PhD., JUDr. Lenka Deverová, Doc. Ing. Marie Dohnalová, Ing. Marek Jetmar, PhD.,
Martina Macurová, Dis., Ben Metz, Ing. Karel Rychtář, Mgr. Peter Sokol, PhDr. Jaroslava Šťastná

Vydala: Nová ekonomika, o. p. s.

Štefánikova 12/68, 150 00 Praha 5

Vydání první, Praha 2011

ISBN 978-80-260-0934-4

Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR

Plná verze

OBSAH

1. ÚVOD ... 4

- 1.1 Představení TESSEA ... 7
- 1.2 Kořeny a historie sociální ekonomiky (nejen v ČR) ... 9

2. POPISNÁ ČÁST ... 12

- 2.1 Definice jsou základ ... 14
- 2.2 Situace v ČR ... 18
- 2.3 Srovnání ČR a jiných evropských zemí ... 21
 - 2.3.1 Velká Británie | 2.3.2 Slovensko | 2.3.3 Itálie
- 2.4 Sociální ekonomika ve strategických dokumentech ... 25
- 2.5 Klíčoví hráči na poli sociálního podnikání v ČR ... 26
 - 2.5.1 Veřejná správa | 2.5.2 EU | 2.5.3 Neziskový sektor
 - 2.5.4 Podnikatelský sektor | 2.5.5 Vysoké školy a vzdělávací systém | 2.5.6 Finanční instituce
 - 2.5.7 Široká veřejnost | 2.5.8 Znevýhodněné skupiny obyvatel
- 2.6 Systém podpory sociálního podnikání ... 42
- 2.7 Systém měření efektivity sociálního podnikání ... 43
- 2.8 Osvěta, propagace ... 46
- 2.9 Propojení s evropskými tematickými sítěmi ... 48
- 2.10 SWOT analýza sociální ekonomiky ... 50

3. NÁVRHOVÁ ČÁST ... 52

- Legislativa ... 54
- Exekutiva ... 54
- Strukturální fondy ... 55
- Dotace a granty ... 56
- Poradenství ... 56
- Vzdělávání ... 57
- Osvěta ... 57
- Budování sektoru sociální ekonomiky jejími aktéry ... 57

4. ZÁVĚR ... 60

- Seznam zkratk ... 62
- Seznam příloh na DVD ... 63

MANAŽERSKÉ SHRNUTÍ

Studie, která se vám právě dostala do rukou, je modelem infrastruktury sociální ekonomiky v ČR a zároveň závěrečným výstupem projektu *Tematická síť pro rozvoj sociální ekonomiky*. Při psaní studie i při formulování závěrečných doporučení a návrhů jsme se opírali o množství analýz, studií a posudků, které pro projekt vypracovali odborníci v rámci pracovních skupin i externí experti.

Doporučení jsou formulována ve prospěch podpory a dalšího rozvoje sektoru sociálních podniků a sociálních integračních podniků. Pod pojmem **sociální podnikání** vnímáme podnikatelské aktivity prospívající společnosti a životnímu prostředí. Sociální podnikání hraje důležitou roli v místním rozvoji a často vytváří pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním, sociálním nebo kulturním znevýhodněním. Zisk je z větší části použitý pro další rozvoj sociálního podniku. Pro sociální podnik je stejně důležité dosahování zisku i zvýšení veřejného prospěchu. **Integrační sociální podnik** pak především naplňuje veřejně prospěšný cíl, kterým je zaměstnávání a sociální začleňování osob znevýhodněných na trhu práce.

Toto jsou nejdůležitější oblasti a návrhy:

➤ Legislativa:

Zpracovat do zákona o zaměstnanosti integrační sociální podnik jako jednu z forem aktivní politiky zaměstnanosti za účelem tvorby pracovních míst pro dlouhodobě nezaměstnané a osoby se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním.

➤ Exekutiva:

Podpořit vznik mezirezortního orgánu, jenž se bude zabývat sociální ekonomikou a který bude integrovat rezorty, jichž se sociální ekonomika týká (zejména MPSV, MPO, MMR). Do doby, než bude ustaven, zavést pravidelné koordinační schůzky se zástupci jednotlivých rezortů. Informovat veřejnou správu o výhodách a způsobech zadávání veřejných zakázek se společenským rozměrem.

› **Strukturální fondy:**

Nastavit operační programy příštího programovacího období strukturálních fondů tak, aby jimi byl podpořen systémovým způsobem rozvoj sociální ekonomiky.

Založení a rozjezd sociálních podniků financovat formou nevratné finanční podpory, která bude vždy doprovázena poradenstvím. Rozvoj již fungujících sociálních podniků financovat poskytováním půjček, a to opět v kombinaci s poskytováním poradenství.

Podpořit z evropských prostředků formou dotací organizace, které budou sociálním podnikům poskytovat profesionální poradenské, konzultační a vzdělávací služby v souladu s jejich potřebami.

› **Dotace a granty:**

Podporovat sociální podnikání NNO formou rozšíření hlavních oblastí státní dotační politiky všech rezortů vůči nestátním neziskovým organizacím o téma sociálního podnikání.

Na jednotlivé výzvy k předkládání projektových žádostí navázat podpůrné, vzdělávací a poradenské aktivity jak pro žadatele, tak pro příjemce daných dotačních programů.

› **Poradenství:**

Poskytovat podporu sociálním podnikům ve všech fázích jejich životního cyklu, tj. nejen při jejich vzniku, ale také při stabilizaci a profesionalizaci již fungujících podniků.

› **Vzdělávání:**

Vyhledávat talenty, přirozené vůdce, nositele projektů sociálních podniků a podporovat je zejména v oblasti vzdělávání.

› **Osvěta:**

Informovat představitele krajů, obcí, státní správy, samosprávy a politické představitele o tom, že sociální podnikání je optimálním nástrojem k řešení sociálních, místních a regionálních problémů inovativními přístupy, a to zejména zviditelňováním dobrých příkladů.

› **Budování sektoru sociální ekonomiky jejími aktéry:**

Vytvořit platformu sociálních podnikatelů, kteří budou aktivně hájit své zájmy a společně prezentovat nabídku svých výrobků a služeb.

Pro podrobnější
vhled pro problematiku
a lepší pochopení našich
návrhů doporučujeme
přečíst celou studii.

1.

ÚVOD

- 1.1** Představení TESSEA . . . 7
- 1.2** Kořeny a historie sociální ekonomiky (nejen v ČR) . . . 9

Tato publikace vznikala v době bouřlivých debat o potřebě úspor ve veřejných rozpočtech, v době škrťů státních výdajů, v době, kdy ekonomové varovali před dalšími hospodářskými krizemi. Na následujících řádcích bychom vám rádi představili nejen koncept sociální ekonomiky se všemi pozitivy, které podle nás tento druh aktivit přináší, ale také naše doporučení pro podporu a rozvoj těchto aktivit. Máme totiž za to, že sociální podnikání může být jedním z řešení stávající situace.

Poslední dva roky jsme v rámci projektu *Tematická síť pro rozvoj sociální ekonomiky* prodiskutovali nad tématem sociální ekonomiky mnoho hodin a nechali si zpracovat řadu analýz a studií. Na následujících řádcích bychom vám rádi vysvětlili, proč si myslíme, že je zapotřebí o sociální ekonomice dále hovořit a v čem tkví její obrovský potenciál nejen pro veřejné rozpočty, ale také pro řešení problémů na místní a regionální úrovni či pro řešení problémů znevýhodněných skupin obyvatel. Tato studie vyjadřuje názory široké skupiny expertů a členů realizačního týmu zapojených do činnosti TESSEA, které byly předkládány k diskuzi všem členům tematické sítě.

Úvodem je vhodné uvést, jaký je rozdíl mezi sociální ekonomikou a sociálním podnikáním. Sociální ekonomika je širším pojmem, do kterého patří kromě sociálních podniků také podpůrné a finanční instituce a nestátní neziskové organizace, které vykonávají určité ekonomické aktivity¹, a nejsou přitom sociálním podnikem.

Z našeho pohledu sociální podnikání podporuje vlastní aktivitu lidí (růst sebedůvěry, smysluplnost práce, z uživatelů sociálních služeb se stávají pracující lidé), přináší do podnikání etický rozměr, šetří státní prostředky (na místo dotací dochází k tvorbě zisku, rozšíření nabídky služeb a zboží a snížení závislosti na státu), snižuje nezaměstnanost a závislost na veřejné podpoře, podporuje místní/komunitní rozměr lidského života, využívá místní potenciál, podporuje solidaritu ve společnosti (a to jak mezigenerační, tak sociální) a v neposlední řadě propojuje soukromý, veřejný a neziskový sektor.

Začněme ale od začátku...

¹ Více viz definice na str. 14.

1.1 Představení TESSEA

TESSEA je zkratka pro *Tematickou síť pro sociální ekonomiku*, která vznikla v rámci stejnojmenného projektu č. CZ.1.04./5.1.01/12.00021, podpořeného z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Projekt byl realizován od června 2009 do listopadu 2011 Novou ekonomikou, o.p.s. V čele realizačního týmu projektu stanula PhDr. Ing. Petra Francová, dlouhodobá expertka na tuto problematiku.²

V době přípravy této studie sdružovala TESSEA více než 230 členů z řad právnických i fyzických osob. Členská základna TESSEA je opravdu široká a čítá jak sociální podnikatele, tak zájemce, kteří start své podnikatelské kariéry teprve plánují, studenty, odborníky z akademické obce, ale také ty, kterým se téma líbí, mají chuť jej podpořit, dozvědět se o něm více. V čele tematické sítě, jakožto její nejvyšší orgán, pak stojí pětičlenný expertní výbor.³ Projekt navázal na činnost a výstupy *Národní tematické sítě C Posilování sociální ekonomiky*, která byla ustavena v rámci Programu Iniciativy Společenství EQUAL.

Hlavním cílem projektu bylo podpořit rozvoj sociálního podnikání v ČR nejen vytvořením této studie, tedy modelu infrastruktury sociální ekonomiky v ČR, ale také zvýšením informovanosti o této problematice. Infrastrukturou rozumíme zejména podpůrný systém pro rozvoj a rozšiřování sociální ekonomiky v ČR. V zásadě lze říci, že TESSEA vyvíjela za účelem dosažení cíle projektu dva druhy činností: sdružovací a odborné.

V rámci sdružovací činnosti byla rozšiřována členská základna TESSEA a bylo podporováno síťování se zaměřením zejména na osvětu a šíření informací. Probíhala komunikace s tvůrci politik jak na národní (zejména před volbami do Poslanecké sněmovny na jaře 2010), tak na regionální úrovni (v rámci panelových diskuzí realizovaných v krajích ČR). Zejména model panelových diskuzí se velmi osvědčil a zájem o ně byl nad očekávání velký. Komunikace tématu byla směřována i k široké veřejnosti – na našich webových stránkách, na sociálních sítích i ve čtvrtletním zpravodaji jsme vydávali články, rozhovory a později i videa na aktuální témata, o zajímavých osobnostech a příkladech dobré praxe.

² Projekt do ledna 2011 koordinovala Mgr. Petra Seidlová, jako mainstreamingová expertka v projektu působila Mgr. Gabriela Kurková a na pozici finanční manažerky a od února 2011 projektové koordinátorky pracovala Ing. Daniela Bednářiková.

³ K datu 31. 8. 2011 ve složení: Ing. Marek Šedivý, Mgr. Renata Čekalová, Vojtěch Sedláček, Ing. Magdalena Hunčová, PhD., a Petr Baše.

Těžiště odborné činnosti projektu pak leželo v pěti pracovních skupinách (dále jen PS), v jejichž čele stanuli experti na daná témata, kteří se obklopili dalšími odborníky a společně pak zpracovali dílčí analýzy, studie, výzkumy, šetření atd. Shledáváme tyto výstupy velmi zajímavými a užitečnými, a proto bychom vám je rádi srozumitelnou formou v rámci této publikace zprostředkovali. Studie a analýzy v plném znění jsou přílohou této studie a zájemci o podrobnější vhled do problematiky si mohou prostudovat i primární zdroje, ze kterých tato studie čerpala.

Konkrétně v rámci TESSEA fungovaly tyto PS (v závorce uvádíme jméno osoby, která danou PS vedla):

- PS Definice (Doc. Ing. Marie Dohnalová, CSc.)
- PS Finance (Ing. Marek Jetmar, PhD.)
- PS Měření (PhDr. Jaroslava Šťastná)
- PS Vzdělávání (Ing. Karel Rychtář)
- PS Komunikace (Mgr. Peter Sokol do 08/2010, od 09/2010 pak Martina Macurová, Dis.)

K dosažení cílů projektu jsme využili i zahraničních zkušeností, konkrétně z Velké Británie a Slovenska, v těchto zemích měl projekt své partnery. Britským partnerem byla School for Social Entrepreneurs, která působila jako zkušený konzultant i zdroj cenných informací. Druhým partnerem pak byla Univerzita Mateja Bela ze Slovenska, prostřednictvím tohoto partnera jsme mohli mj. sledovat zkušenosti s 8 pilotními sociálními podniky a se zavedením sociálního podnikání do zákona o zaměstnanosti. Zkušenosti obou zemí jsou zpracovány do studií a jsou v plném znění přílohou této publikace. K přenosu zahraničních zkušeností docházelo také prostřednictvím mezinárodních konferencí, které probíhaly vždy na podzim v Praze.

Studie, která se vám právě dostala do rukou, je závěrečným výstupem projektu, a tudíž obsahuje popis všech našich dosažených poznatků a deklaraci našich postojů a doporučení pro další vývoj sociální ekonomiky v ČR.

1.2 Kořeny a historie sociální ekonomiky (nejen v ČR)

Můžeme říct, že sociální podnikání existuje již dlouho, ale aktivněji začíná být spojován tento typ aktivit s pojmem „sociální podnikání“ či „sociální ekonomika“ až po roce 2000. Vývoj sociální ekonomiky v jednotlivých zemích je velmi závislý na historickém kontextu každé země a tomu pak může odpovídat také mírně odlišné pojmání a výklad jednotlivých pojmů a definic i praxe.

Obecně však lze říci, že prvopočátky sociální ekonomiky bývají spojovány zejména s vývojem družstev (ta se vyvíjela přibližně od poloviny 19. století a patří mezi ně např. družstva zemědělská, spotřební, úvěrová, pojišťovací, maloobchodní, výrobní či bytová), vzájemných společností (mutual-type organisation)⁴ či asociací na straně jedné, a neziskového sektoru na straně druhé.

Sociální ekonomika v ČR má především na venkově dlouhou tradici. Česká kulturní a hospodářská identita na území Habsburské říše byla založena na dobrovolných aktivitách občanské společnosti, vytvářena aktivní činností malých a středně velkých podniků, výrobních a spotřebních družstev, spolků, vzájemných či obecních záložen a družstevních kempeliček. Lze říci, že v průběhu 20. a 30. let 20. století, kdy svět zasáhla velká hospodářská krize, úloha těchto družstev a společností ještě posílila. Totalitní vývoj společnosti v průběhu války a po roce 1948 přerušil tradici sociální ekonomiky na 50 let. I v době totality existovala sdružení (družstva) samostatně hospodařících rolníků a malých živnostníků, postrádaly ale některé důležité vlastnosti subjektů sociální ekonomiky, jako je např. nezávislost ekonomického rozhodování či autonomie na státu.

Po roce 1989 byla snaha obnovit u nás autonomní družstevní sektor a družstva prošla nařízenou transformací. Po roce 1995 se pokoušela úvěrová družstva – záložny (potenciální alternativa vůči velkým bankám pro financování sektoru sociální ekonomiky, tj. drobného podnikání) navázat na svou zašlou slávu. Po dlouhé pauze však nebyly schopny navázat na dřívější tradici a naplnit svoji úlohu a jejich kolaps koncem 90. let vedl ke ztrátě důvěry obyvatel v tento druh institucí. Po roce 2000 pak již můžeme zaznamenat nástup tématu sociální ekonomiky tak,

⁴ Jedná se o společnost, která je namísto podílníky/investory vlastněna kolektivně svými členy, kteří jsou zároveň jejími zákazníky (může se jednat o pojišťovací či bytové společnosti). Hlasy členů mají při volbě představitelů stejnou váhu bez ohledu na hodnotu jejich vkladu do společnosti.

jak ji u nás vnímáme v současné době. Tyto aktivity jsou v ČR spojovány zejména se vznikem drobných firem, pracovních skupin, sítí, pilotních projektů apod. podpořených z fondů EU či některých zahraničních nadací. Téma sociální ekonomiky začíná být diskutováno také v odborných kruzích či nestátními neziskovými organizacemi, které v něm vidí zejména potenciální nový zdroj financování pro svou činnost.

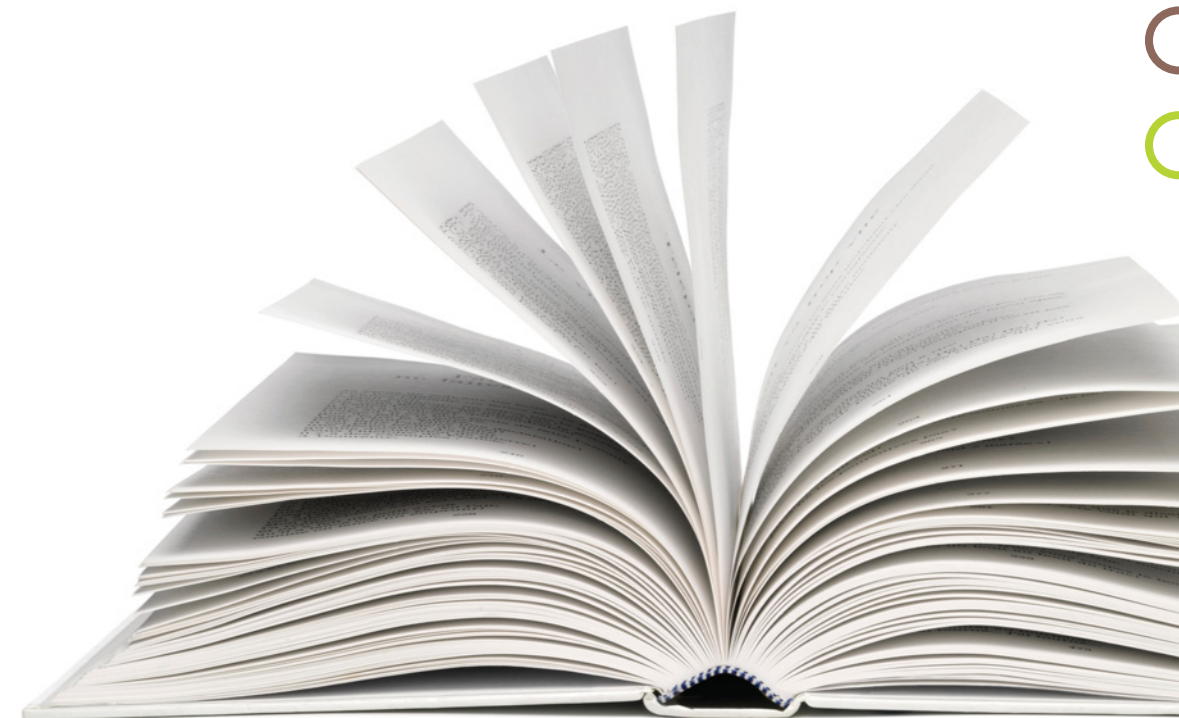
V současné době funguje v ČR cca 50 sociálních podniků⁵, jež se k této myšlence samy hlásí a které podnikají snad ve všech oblastech hospodářství (výroba i služby všeho druhu). Jedná se o úklidové služby, kavárny, cukrárny, restaurace, výrobní i zpracovatelské podniky, grafická studia, digitalizační dílny, call centra, údržbu zahrad a parků atd. Výčet je opravdu velmi široký a jsme rádi, že příklady dobré praxe lze nalézt i u nás.

Na základě telefonického šetření, které jsme provedli na jaře roku 2011, jsme sestavili mj. aktuální katalog všech sociálních podniků v ČR včetně oblastí jejich podnikání, který je v plné verzi k dispozici na www.socialni-ekonomika.cz. Obecně řečeno prostorem pro sociální podnikání (nejen) v ČR jsou drobné doplňkové služby a výroba, které nejsou v konkurenčním vztahu ke globálnímu trhu, právě naopak – mívají velmi často místní/regionální rozměr a naplňují místní potřeby zapojením místních zdrojů. Dokonalá znalost prostředí je jednou z výhod a charakteristik úspěšného sociálního podnikatele. Důvodem může být i fakt, že zákazníci v nejbližším okolí podnikatele dokáží lépe porozumět sociálnímu poslání, které si podnikatel na počátku svého úsilí vytyčil.

Jako pozitivní lze vnímat skutečnost, že také Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (dále MPSV) si uvědomuje důležitost podpory začínajících sociálních podnikatelů a vypsalu dvě výzvy (OP LZZ výzva č. 30 a IOP výzva č. 1 a od 29. 7. 2011 pak výzva č. 8), zaměřené přímo na vznik nových podnikatelských aktivit. TESSEA během realizace projektu průběžně s MPSV spolupracovala na úpravách a změnách těchto výzev (mj. na základě ankety mezi zájemci, žadateli a příjemci obou grantových výzev provedené v roce 2010) a MPSV převzalo pro potřeby definování sociálního podniku pro účely těchto výzev principy, které zpracovala PS Definice a jež TESSEA schválila v roce 2011.

⁵ Úplný seznam je přílohou této studie č. 3.

Navíc existují organizace, které sociálním podnikatelům nabízí různý typ podpory (vzdělávání, konzultace atd.), podílí se na osvětě tohoto tématu či se snaží získat podporu pro tuto myšlenku od velkých firem na trhu (např. od bank). Mezi nejvýznamnější podpůrné organizace na poli sociální ekonomiky patří bezesporu Svaz českých a moravských výrobních družstev (družstva byla historicky předchůdci sociálních podniků), Nadace VIA (provozuje Akcelerátor Akademie sociálního podnikání), NESsT (poskytuje konzultace a školení v kombinaci s finančním příspěvkem) či Fokus Praha (podpora modelu sociálních firem).

2.

POPISNÁ ČÁST

- 2.1** Definice jsou základ . . . 14
- 2.2** Situace v ČR . . . 18
- 2.3** Srovnání ČR a jiných evropských zemí . . . 21
 - 2.3.1** Velká Británie | **2.3.2** Slovensko | **2.3.3** Itálie
- 2.4** Sociální ekonomika ve strategických dokumentech . . . 25
- 2.5** Klíčoví hráči na poli sociálního podnikání v ČR . . . 26
 - 2.5.1** Veřejná správa | **2.5.2** EU | **2.5.3** Neziskový sektor | **2.5.4** Podnikatelský sektor
 - 2.5.5** Vysoké školy a vzdělávací systém | **2.5.6** Finanční instituce
 - 2.5.7** Široká veřejnost | **2.5.8** Znevýhodněné skupiny obyvatel
- 2.6** Systém podpory sociálního podnikání . . . 42
- 2.7** Systém měření efektivity sociálního podnikání . . . 43
- 2.8** Osvěta, propagace . . . 46
- 2.9** Propojení s evropskými tematickými sítěmi . . . 48
- 2.10** SWOT analýza sociální ekonomiky . . . 50

2.1 Definice jsou základ

když se může někomu zdát téma definic nezáživné či zbytečné, my jsme o jeho potřebnosti pevně přesvědčeni. Sjednocení pohledu na věc, jednoznačné popsání jevů a procesů v oblasti sociální ekonomiky a sociálního podnikání, jednotné používání terminologie pro potřeby aktérů sociální ekonomiky (finanční instituce, veřejná správa, podnikatelské subjekty, NNO atd.) jsou nezbytnými předpoklady pro vzájemné porozumění.

O definice, které jsou používány v této studii, se zasloužila zejména PS Definice ve spolupráci s ostatními pracovními skupinami a zainteresovanými osobami. Definice vycházejí z evropského pojetí těchto pojmů, ale zároveň jsme je přizpůsobili české realitě a obohatili je tak, aby zapadaly do stávajícího kontextu a stavu sociální ekonomiky v ČR.

Principy i definice byly představeny zástupci PS Definice a poté schváleny výroční členskou schůzí TESSEA na konferenci v září 2010 a revidovány v roce 2011.

› Pojem **sociální ekonomika** vnímáme jako souhrn aktivit uskutečňovaných subjekty sociální ekonomiky, jejichž cílem je zvýšit zaměstnanost v místních podmínkách anebo uspokojit další potřeby a cíle komunity v oblasti ekonomického, sociálního, kulturního a environmentálního rozvoje.

› **Subjekty sociální ekonomiky** jsou sociální podniky, podpůrné finanční, poradenské a vzdělávací instituce pro sociální podnikání a nestátní neziskové organizace, které vykonávají ekonomické aktivity za účelem pracovního uplatnění svých klientů nebo pro dofinancování svého poslání. Subjekty sociální ekonomiky sdílí společné hodnoty, kterými jsou naplňování veřejně prospěšného cíle, demokratické rozhodování, podpora iniciativy občanů, nezávislost na veřejných či soukromých institucích, jiný způsob zacházení se ziskem, zohledňování environmentálních aspektů, uspokojování přednostně místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů.

› **Sociální podnikání** jsou podnikatelské aktivity prospívající společnosti a životnímu prostředí. Sociální podnikání hraje důležitou roli v místním rozvoji a často vytváří pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním, sociálním nebo kulturním znevýhodněním. Zisk je z větší části použitý pro další rozvoj sociálního podniku. Pro sociální podnik je stejně důležité dosahování zisku jako zvýšení veřejného prospěchu.

› **Sociálním podnikem** se pak rozumí „subjekt sociálního podnikání“, tj. právnická osoba založená dle soukromého práva nebo její součást nebo fyzická osoba, které splňují principy sociálního podniku. Sociální podnik naplňuje veřejně prospěšný cíl, který je formulován v základacích dokumentech. Vzniká a rozvíjí se na konceptu tzv. trojího prospěchu (anglicky triple bottom line) – ekonomického, sociálního a environmentálního, viz grafické znázornění na obrázku.

Následuje tabulka principů sociálních podniků, která byla schválena výroční konferencí v roce 2010 a poté během roku 2011 revidována vedoucími PS a realizačním týmem projektu v souladu s poznatky, které vstaly při sestavování sady indikátorů. Jednotlivé charakteristiky jsou děleny do sloupců dle sociálního, ekonomického a environmentálního prospěchu.

Principy sociálního podniku	1. Sociální prospěch	2. Ekonomický prospěch	3. Environmentální a místní prospěch
<p>Charakteristiky (jsou v souladu s evropským pojetím sociálního podniku. Sociální podnik je má splňovat nebo k nim směřovat.)</p> <p>* není vyžadováno.</p>	<p>a Provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině (znevýhodněných) lidí.</p> <p>b Participace zaměstnanců a členů na strategickém směřování podniku.</p> <p>c Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů.</p>	<p>a Vykonávání soustavné ekonomické aktivity.</p> <p>b Nezávislost (autonomie) v manažerském rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovatelích.</p> <p>c Alespoň minimální podíl tržeb z prodeje výrobků a služeb na celkových výnosech a jeho dynamika.</p> <p>d Schopnost zvládat ekonomická rizika.</p> <p>e Trend směrem k placené práci.</p>	<p>a Přednostní uspokojování potřeb místní komunity.</p> <p>b Využívání přednostně místních zdrojů.</p> <p>c Uspokojování přednostně místní poptávky.*</p> <p>d Zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby.</p> <p>e Spolupráce sociálního podniku s důležitými místními aktéry.</p> <p>f Inovativní přístupy a řešení.*</p>

Velkou část sociálních podniků představují tzv. integrační sociální podniky (v zahraničí se používá zkratka WISE), které pomáhají řešit nezaměstnanost a začleňují osoby, které jsou na pracovním trhu znevýhodněné.

➤ Podle definice TESSEA se **integračním sociálním podnikem** rozumí „subjekt sociálního podnikání“, tj. právnická osoba založená dle soukromého práva nebo fyzická osoba, které splňují principy integračního sociálního podniku. Integrační sociální podnik naplňuje veřejně prospěšný cíl, kterým je zaměstnávání a sociální začleňování osob znevýhodněných na trhu práce, a tento cíl je formulován v základních dokumentech. Vzniká a rozvíjí se na konceptu tzv. trojího prospěchu – ekonomického, sociálního a environmentálního.

Principy integračního sociálního podniku	1. Sociální prospěch	2. Ekonomický prospěch	3. Environmentální a místní prospěch
<p>Charakteristiky (jsou v souladu s evropským pojetím sociálního podniku. Sociální podnik je má splňovat nebo k nim směřovat.)</p> <p>* není vyžadováno.</p>	<p>a Zaměstnávání a sociální začleňování osob znevýhodněných na trhu práce.</p> <p>b Participace zaměstnanců a členů na strategickém směřování podniku.</p> <p>c Důraz na rozvoj pracovních kompetencí znevýhodněných zaměstnanců.</p> <p>d Inovativní přístupy a řešení. *</p>	<p>a Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů.</p> <p>b Zaměstnanci jsou podporováni ve zvyšování produktivity práce dle svých možností.</p> <p>c Nezávislost (autonomie) v manažerském rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovateli.</p> <p>d Alespoň minimální podíl tržeb z prodeje výrobků a služeb na celkových výnosech a jeho dynamika.</p> <p>e Schopnost zvládat ekonomická rizika.</p>	<p>a Přednostní uspokojování potřeb místní komunity.</p> <p>b Využívání přednostně místních zdrojů.</p> <p>c Uspokojování přednostně místní poptávky. *</p> <p>d Zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby.</p> <p>e Spolupráce sociálního podniku s důležitými místními aktéry.</p>

Mgr. Eva Fraňková, členka PS Měření, zpracovala na základě principů sociálního podniku schválených v roce 2010 návrh sady rozpoznávacích indikátorů pro sociální podnik i pro integrační sociální podnik, které rozčlenila na indikátory povinné a doplňkové. Vytvořila provázaný měřitelný systém, podle něhož je možné určit, zda se jedná o sociální podnik, resp. o integrační sociální podnik. Její návrh, který inicioval úpravu principů, byl dále připomínkován vedoucími PS a členy realizačního týmu TESSEA do podoby, který je přílohou této studie č. 4 a 5 (bodového hodnocení jednotlivých principů). V budoucnu bychom rádi přistoupili k pilotnímu ověření těchto indikátorů v praxi a na základě získaných informací tuto sadu upravili.

Je důležité říci, že principy sociálního podniku slouží jako vodítko, jak by měl sociální podnik fungovat. Zatím v ČR není ani žádná organizace, která by posuzovala jejich naplňování.

Principy sociálního podniku vytvořené a schválené v TESSEA v roce 2010 převzalo MPSV do svých výzev na sociální ekonomiku a pro vymezení sociálního podniku v ČR je využila i Česká spořitelna při svém pilotním programu mikropůjček pro sociální podniky.

2.2 Situace v ČR

Situaci v ČR lze stručně charakterizovat následujícím způsobem:

- české pojetí sociálního podniku je široké a velký důraz kladen na to, aby ekonomický a sociální cíl (podnikání a sociální mise) byly v rovnováze, dobrý úmysl nestačí, sociální podnikání je stále podnikáním jako takovým a toto je vnímáno jako předpoklad úspěšného podniku;
- většina stávajících sociálních podniků v ČR se zaměřuje na zaměstnávání znevýhodněných osob (jedná se o tzv. integrační sociální podniky – WISE);
- řada z nich má statut chráněné dílny, tj. zaměstnává osoby se zdravotním postižením;
- kromě výše uvedených integračních sociálních podniků se v ČR vyskytují také sociální podniky, které poskytují obecně prospěšné služby v oblasti sociálního začleňování a místního rozvoje včetně ekologicky orientovaných činností či prodeje fair trade výrobků;
- nestátní neziskové organizace (dále jen NNO) sociálně podnikají (nebo by chtěly začít) v rámci své doplňkové činnosti s cílem použít zisk pro financování své hlavní obecně prospěšné činnosti/svého poslání.

Za zajímavé lze považovat také regionální rozložení sociálních podniků. Nejvíce aktivní jsou kromě Prahy hlavně Ústecký, Moravskoslezský a Zlínský kraj. Naopak Jihomoravský, Jihočeský kraj nebo kraj Vysočina v aktivitě za ostatními zatím zaostávají.

Většina stávajících sociálních podniků v ČR zaměstnává osoby se zdravotním postižením, což je ovlivněno tradicí a poměrně jasně vymezenými nástroji i statutem tohoto typu znevýhodnění oproti jiným typům. Můžeme se však stále častěji setkat také s podniky, které zaměstnávají Romy, mladé lidi, kteří opustili dětské domovy, lidi bez domova, lidi s drogovou minulostí atd. Věříme, že tento trend (zaměstnávání lidí se znevýhodněním sociálním, ne „jen“ tím zdravotním) je v ČR na vzestupu.

Sociální podniky v ČR nabývají rozličných právních forem. Nelze jednoznačně říct, která z nich je nevhodnější. Vždy totiž záleží na konkrétních podmínkách, typu poskytovaných služeb/výrobků či na přístupu zakladatelů.

Konkrétně se tedy u nás můžete setkat se sociálními podnikateli, kteří podnikají jakožto fyzické osoby na základě živnostenského oprávnění (osoba samostatně výdělečně činná). Sociální podnik však může také nabývat právní formu běžných obchodních společností, nejčastěji se jedná o společnost s ručením omezením či družstvo. Sociálně podnikat lze však také pod hlavičkou právní formy, kterou v ČR využívají spíše nestátní neziskové organizace, tzn. obecně prospěšná společnost či občanské sdružení.

U poslední zmiňované formy je však zapotřebí vzít v potaz, že občanské sdružení není možno založit za účelem podnikání. Podnikatelská činnost občanského sdružení však může být tzv. vedlejší činností. Zisk z této vedlejší činnosti je pak následně použitý na financování hlavních aktivit sdružení (těch, které vyvíjí za účelem dosažení svého poslání). Na toto téma jsme si nechali zpracovat odbornou analýzu od JUDr. Lenky Deverové, která je v plném znění přílohou této studie č. 6.

Obecně můžeme říct, že sociální podnikatelé v ČR (nebo většina z nich) pochází buď z podnikatelského prostředí (tzn., že již dříve podnikali a rozhodli se začít podnikat „jinak“, společensky prospěšně) nebo z neziskového prostředí (tzn., že dříve pracovali v nějaké nestátní neziskové organizaci). Podle toho, z jakého prostředí pocházejí, pak mohou narážet při realizaci svého podnikatelského plánu na specifické problémy.

Sociální podnikatelé, kteří se etablovali z řad „normálních“ podnikatelů, se většinou velmi dobře orientují v podnikatelském prostředí, umí pracovat s podnikatelským i finančním plánem, mohou disponovat kapitálem ze svých dřívějších podnikatelských aktivit, který nyní použijí např. jako vstupní investici do nové podnikatelské aktivity anebo jej pak použijí jako „polštář“, když nastanou horší časy (hospodářská krize apod.). Jako další výhodu bychom mohli uvést také fakt, že tito podnikatelé většinou umí jednat s bankami, mají již navázány ve svém okolí kontakty, známosti apod., kterých mohou i nadále využívat. Problémy u tohoto typu podnikatelů pak však nastávají zejména v oblasti práce s cílovou skupinou (spočívá-li jejich podnikání v zaměstnávání znevýhodněných osob) anebo obecně v oblasti naplňování a udržení sociální mise jejich podnikání.

U sociálních podnikatelů, kteří pocházejí z neziskového sektoru, nastává problém opačný. Tito lidé se většinou vyznačují velmi profesionální prací s cílovou skupinou, mají navázány kontakty s ostatními pomáhajícími organizacemi, umí si na svou činnost napsat projekt, umí zdůvodnit potřeby cílových skupin. V podnikatelském prostředí se však příliš neorientují, nemají navázány potřebné kontakty, nedisponují finančním kapitálem, který by mohli pro své podnikatelské aktivity využít, ať už na vstupní investice nebo jako rezervu. Dále se stává, že podceňují význam podnikatelského plánu, tzn., že analýzu trhu, marketingový plán, analýzu bodu zvratu, analýzu konkurence, investiční záměr, finanční plán, plán cash flow atd. buď zpracovány vůbec nemají anebo mají tyto dokumenty zpracovány nekvalitně.

Pro oba typy podnikatelů a pro jejich úspěšné podnikání platí:

- aby ekonomický i sociální cíl byly v rovnováze, oba cíle jsou totiž stejně důležité;
- mít dobrý nápad, jenž „vyplní díru“ na trhu, vzbudí zájem zákazníků, a který je v souladu s posláním organizace a je založený na jejích silných stránkách.

2.3 Srovnání ČR a jiných evropských zemí

Evropě má zatím jen málo zemí sociální podnikání legislativně ukotveno. Jako příklad zde můžeme zmínit např. Velkou Británii či Itálii. Obě zmíněné země mají v této oblasti velký náskok a jsou ostatními často považovány za vzor a studnice příkladů dobré praxe.

➤ 2.3.1 Velká Británie

Na téma institucionální podpory i legislativního ukotvení sociálního podnikání ve Velké Británii jsme si nechali zpracovat panem Benem Metzem⁶ podrobnou studii infrastruktury mapující hlavní sféry činnosti sektoru sociálního podnikání za posledních 12 let, která je v plné verzi přílohou této studie č. 7.

Velká Británie je zcela nepochybně zemí s největším počtem vládou podporovaných intervencí ve prospěch sociální ekonomiky a nelze ji v tomto ohledu srovnat s žádnou jinou zemí. Na vývoji a provádění vládních intervencí v sociální ekonomice se zásadním způsobem podílel soustavný tlak ze strany lobbistických organizací. Vytvořil se tak silný pracovní vztah mezi vládou a sektorem sociální ekonomiky. Jak kvalita vládních intervencí, tak podpora ze strany podpůrných organizací však do značné míry kolísá.

Úřad pro třetí sektor (Office of the Third Sector), který je součástí britského Úřadu vlády (Cabinet Office), se zasloužil o to, že je otázka sociálního podnikání brána natolik vážně, že figuruje v agendě hned 8 ministerstev. Za povšimnutí stojí oddělení a investiční fond sociálního podnikání ministerstva zdravotnictví (Department of Health), které na rozvoj sociálních podniků ve veřejném zdravotnictví vyčlenilo 100 milionů liber. Na dodávání služeb pro veřejný sektor sociálními podniky má vláda zájem.

Podpůrné služby sociální ekonomiky jsou ve Velké Británii dobře rozvinuté, avšak ne ještě zcela vyspělé. Vznikajícím a nově založeným sociálním podnikům a sociálním podnikatelům sektor spolehlivě poskytuje mnoho

⁶ Ben Metz je dlouhodobý expert na problematiku sociální ekonomiky a sociálního podnikání z Velké Británie, který se však v současné době angažuje v mnoha mezinárodních projektech po celém světě. Více o něm na www.benmetz.org.

podpůrných činností. V pozdějším stádiu vývoje již sociální podniky obvykle disponují dostatečným množstvím prostředků pro nákup všech potřebných služeb, takže na podpůrných organizacích nejsou tolik závislé.⁷

Budoucnost je nejistá – současná vláda ve Velké Británii má, stejně jako jiné země v Evropě, velký zájem zejména na snižování výdajů státního rozpočtu a dopad těchto škrťů na další vývoj sociálních podniků není v tuto chvíli zřejmý.

› 2.3.2 Slovensko

V září 2010 zmínila Prof. PaedDr. Gabriela Korimová, PhD. během své prezentace na výroční konferenci v Praze tuto definici sociální ekonomiky:

„Sociálna ekonomika je sústava sociálno-ekonomických cieľov, nástrojov a organizačno-právnych opatrení, ktoré smerujú k objektívnemu zmiernovaniu sociálnych rozdielov medzi jednotlivcami, skupinami ľudí a medzi regiónmi. Sociálnu ekonomiku tvoria sociálne podniky a inštitúcie organizačne nezávislé od verejnej správy, ktoré pri produkcii tovarov a služieb: 1) prioritizujú sociálne ciele (prácu pred kapitálom, verejný záujem pred ziskom, demokratickú participáciu bez ohľadu na majetkový podiel), 2) prípadný zisk podielovo reinvestujú na sociálne a rozvojové účely a 3) rozvíjajú ľudský a sociálny kapitál – spoločenský blahobyť.“

Na Slovensku je sociální podnik legislativně vymezen novelou zákona č. 5/2004 o službách zamestnanosti, která vstoupila v platnost 1. září 2008. Sociální podnik je chápán jako nástroj podpory zaměstnanosti a je zákonem definován jako právnická či fyzická osoba zaměstnávající nejméně 30 % lidí, kteří byli před přijetím do pracovního poměru znevýhodněni uchazeči o zaměstnání. Ze zákona pak vzniká nárok na příspěvek na podporu vytváření a udržení pracovních míst v sociálním podniku pro tyto znevýhodněné uchazeče. Tento příspěvek lze pobírat 12, respektive 24 měsíců.⁸

⁷ Informace čerpány a citovány ze studie *Infrastruktura sociální ekonomiky ve Velké Británii* sepsané Benem Metzem pro účely projektu v roce 2010.

⁸ Citováno z *Analýzy zkušeností se zaváděním sociální ekonomiky na Slovensku*, kterou zpracoval Peter Sokol v roce 2010, která je přílohou č. 8 této studie.

Vzniklo zde s podporou státu 8 pilotních sociálních podniků, které se však později staly předmětem mediální kauzy a byly nařčeny z neefektivního využití svěřených prostředků. Celá kauza tak bohužel přispěla k diskreditaci myšlenky sociálního podnikání v očích široké veřejnosti.

Na Slovensku je navíc sociální podnik vnímán v trochu jiném světle než v ČR. Sociální podnik je jakýsi „mezitrh práce“, který pomáhá dlouhodobě nezaměstnaným z řad znevýhodněných skupin obyvatelstva získat během určitého období (až 2 roky) pracovní návyky a zkušenosti (tranzitní integrační sociální podnik, podobně jako např. v Rakousku). Po uplynutí této doby znevýhodněný zaměstnanec ze sociálního podniku odchází na volný trh práce, kde získané pracovní návyky ze sociálního podniku zúročí. Sociální podnik tedy „pouze“ připravuje znevýhodněné uchazeče o zaměstnání na vstup na volný trh práce.

› 2.3.3 Itálie

Pro Itálii je typická existence sociálních družstev, důraz na poskytování sociálních služeb a na zaměstnávání znevýhodněných osob a upřednostňování sociálních aspektů před podnikatelskými. Nové období rozvoje sociální ekonomiky zahájil **zákon č. 381/1991 o sociálních družstvech** (novelizován v roce 2001), která jsou nejčastější právní formou sociálních podniků.

Uvedený zákon stanoví dva možné typy družstev:

- › **Typ A:** pravidelně produkuje a prodává služby sociální, zdravotní a vzdělávací (např. mateřská škola).
- › **Typ B:** začleňuje lidi se zdravotním a sociálním postižením do výroby, jež musí být přizpůsobena potřebám zaměstnanců (minimálně 30 % zaměstnanců je znevýhodněných). Projevuje se jako klasická malá výrobní jednotka, výrobní družstvo nebo i družstvo poskytující jiné služby. Sociální družstvo se jako jiná družstva řídí pravidlem „jeden člen – jeden hlas“, a to bez ohledu na výši vkladu jednotlivých členů. Jakékoli družstvo zakládá minimálně 7 osob.

Klíčový předpis pro oblast sociální ekonomiky – **zákon č. 118 o sociálním podniku** – byl italským parlamentem přijat v roce 2005. Zákon umožňuje různé právní formy sociálních podniků, tj. nejen družstev – právníky osobami mohou být také sociální družstva, sociální podniky či asociace. Mimo jiné stanoví kritéria pro vymezení

sociálního podniku. Sociální podnik musí splňovat 5 znaků pro nestátní neziskové organizace, jimiž jsou formální založení, soukromá právní forma, zákaz rozdělování zisku, demokratické řízení a zastoupení dobrovolnické práce. Spolu s těmito znaky musí sociální podnik vykonávat soustavnou ekonomickou činnost, která musí být společensky prospěšná. Společenská prospěšnost je taxativně stanovena pro 12 oblastí, z nichž nejdůležitější jsou sociální služby, sociálně-zdravotní služby, vzdělávací služby pro děti, vzdělávací služby pro dospělé a sociální turistika.

Během realizace projektu si odborníci zapojení do činnosti TESSEA utvářeli (nejen) na základě těchto zahraničních příkladů postupně svůj názor na tuto problematiku, respektive své návrhy a doporučení pro ČR.

2.4 Sociální ekonomika ve strategických dokumentech

Sociální ekonomika a sociální podnikání jsou v současné době zmíněny v několika strategických dokumentech. Ve většině případů se jedná o jeden z nástrojů sociální integrace znevýhodněných skupin obyvatelstva.

Sociální ekonomika je zapracována do *Koncepce romské integrace na období 2010–2013* a je součástí připravované *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení*, kterou zpracovává Agentura boje proti sociálnímu vyloučení. Stala se také součástí *Doporučení pro obce a města pro předcházení tvorby a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit se zdůrazněním zajištění potřeby bydlení*, kterou vydalo Ministerstvo vnitra ČR ve spolupráci s Kanceláří veřejného ochránce práv. Sociální podnikání je součástí *Národního akčního plánu sociálního začleňování na léta 2008–2010* a *Národního plánu podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2010–2014*.

Centrum pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze zařadilo sociální ekonomiku mezi sociální inovace v rámci výzkumného záměru *Vize a strategie rozvoje české společnosti v EU*. Sociální ekonomika je součástí *Strategie udržitelného rozvoje*.

2.5 Klíčoví hráči na poli sociálního podnikání v ČR

26

2.5.1 Veřejná správa

Sociální podnikání je s ohledem na svou trojí prospěšnost spíše problematika mezirezortního charakteru.

Reálná podpora sociální ekonomiky ze strany státu je blokována kompetenční nevyjasněností, pod koho toto průřezové téma spadá. Každý rezort má na starosti mnoho agend a nechce se mu přibírat si nové povinnosti. Na mnoha jednáních jsme se setkali s přístupem, že se jedná o dobrou věc, která by obecně mohla pomoci, ale doporučili nám vždy obrátit se na jiný rezort. Jedná se o nové, sociálně inovativní téma, které „není nikomu přiděleno“ a nikdo si ho nechce dobrovolně přidat mezi své kompetence. Tato situace již řadu let výrazně snižuje šanci sociálního podnikání na rozvoj s podporou státu.

Je na zvážení, zda by neměl vzniknout mezirezortní orgán, pod který by problematika sociální ekonomiky spadala. Sociální ekonomika se týká jak Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV; společenská prospěšnost), tak Ministerstva průmyslu a obchodu (MPO; ekonomická prospěšnost) či Ministerstva pro místní rozvoj (MMR; místní prospěšnost). Problematikou sociálního podnikání se zabývá také Úřad vlády ČR, resp. Rada vlády pro nestátní neziskové organizace a Agentura pro sociální začleňování.

Informace v následující části studie jsou částečně převzaty z dokumentu PS Finance, studie *Financování sociálních podniků – externí zdroje financování dostupné v ČR* z roku 2010 zpracovaná Markem Jetmarem, jež je v plné verzi přílohou č. 9 této studie.

2.5.1.1 Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV)

Ministerstvo práce a sociálních věcí je jedno ze tří ministerstev, kterých se agenda sociálního podnikání týká. V současné době je jediným ministerstvem, které se této problematice věnuje (aktivně angažuje v podpoře rozvoje sociální ekonomiky, vzniku sociálních podniků). Tak jako celé státní správě, ani uvnitř MPSV není stanoveno, kdo je za sociální ekonomiku celkově zodpovědný.

27

Obdobná situace existuje také u problematiky společensky odpovědných veřejných zakázek, kdy Ministerstvo životního prostředí, které se věnuje tzv. zelenému zadávání, nemá na straně MPSV partnera k jednání o možném společenském přínosu veřejných zakázek. MPSV vyhlásilo v roce 2009 dvě výzvy zaměřené na podporu sociální ekonomiky. Jedná se o jediné výzvy v ČR, které jsou zaměřené výhradně na sociální podnikání a přes určité nedostatky, které jim bývají ze strany odborné či laické veřejnosti vyčítány, je jejich existence bezesporu pro sociální podnikání v ČR velkým přínosem.

Konkrétně se jedná o:

- výzvu č. 8 *Integrovaného operačního programu (IOP)*⁹, v rámci které mohou žadatelé žádat o investiční podporu;
- výzvu č. 30 *Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ)*, v rámci které mohou žadatelé žádat o podporu neinvestiční.

Obě tyto výzvy jsou vzájemně propojené tak, aby žadatel mohl získat podporu jak na investiční, tak na neinvestiční část svého podnikatelského plánu. Výzvy jsou zaměřeny na podporu vzniku a rozvoje nových podnikatelských aktivit zaměřených na sociální podnikání a současně umožňují sociálně vyloučeným osobám či osobám ohroženým sociálním vyloučením vstup na trh práce. V rámci obou výzev je možné podávat projektové žádosti průběžně. Projekty nemohou být realizovány v Praze a v rámci obou výzev může žadatel žádat dohromady o maximálně 200 000 €.

Úspěšnost žadatelů však není příliš vysoká, navíc mnozí z úspěšných příjemců získali podporu až po jedné či více opravách a opakovaném předložení svých žádostí. Konkrétně k 31. 8. 2011 bylo v rámci OP LZZ podáno a vyhodnoceno 210 projektových žádostí, z toho podpořeno bylo 34 žádostí (úspěšnost tedy vychází na cca 16 %), ale realizováno je pouze 31 projektů. V rámci IOP pak bylo přijato 139 projektových žádostí, 32 bylo schváleno (úspěšnost tedy vychází na cca 23 %), realizuje je však pouze 25 projektů (5 odstoupilo od realizace, 1 byl vyřazen, 1 byl dán k přehodnocení).

⁹ Do 29. července 2011 se jednalo o výzvu č. 1 *Integrovaného operačního programu*.

Původně MPSV počítalo s podporou žadatelů formou vzdělávacích seminářů, konzultací projektových žádostí a rozpracovaných podnikatelských plánů. Úspěšným žadatelům pak měl pomoci koučing a poradenství. Vše mělo být hrazeno v rámci technické pomoci a máme za to, že tento typ podpory by bezesporu pomohl zvýšit počet úspěšných žadatelů v obou uvedených výzvách, který s ohledem na náročnost a rozsah požadavků opravdu není vysoký, a potažmo by vedl k nárůstu počtu nových sociálních podniků v ČR. Je škoda, že ve finále se od tohoto záměru upustilo.

Evropská komise, resp. DG Employment připravila nástroj na podporu rozjezdu podnikání pro znevýhodněné osoby s názvem *Progress Microfinance Facility*, do kterého bude patřit také sociální podnikání. *Progress Microfinance Facility* může být další zajímavou variantou pro začínající sociální podnikatele v ČR. Konkrétně je určen jak lidem, kteří ztratili zaměstnání nebo jim to hrozí, tak i lidem, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením a chtějí si založit vlastní mikropodnik nebo podnikat formou OSVČ. Prostředky do tohoto programu půjdou z Evropského sociálního fondu, a to formou záruk a mikroúvěrů. MPSV v tuto chvíli hledá vhodného administrátora tohoto programu a zároveň zkoumá poptávku po tomto druhu podpory.

2.5.1.2 Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO)

MPO a jeho dotační programy se nezaměřují přímo na podporu subjektů sociální ekonomiky, sociální podniky ale mohou žádat v rámci stávajících výzev ministerstva určených pro malé a střední podniky. Výzvy se zaměřují na podniky ve všech stádiích jejich životního cyklu, tzn. jak na začínající, tak na již fungující.

Výzvy v rámci *Operačního programu Podnikání a Inovace* (OPPI), jehož administrátorem je CzechInvest, jsou z velké části zaměřeny na podporu investic, z menší části pak na financování poradenství a vzdělávání. Nemalou překážkou v rámci tohoto operačního programu se může jevit, zejména pro začínající sociální podniky, podmínka úhrady minimálně 40 % (výše se může měnit dle velikosti podniku a regionu) způsobilých výdajů projektu z vlastních prostředků.

Čerpat prostředky z OPPI lze prostřednictvím 15 programů podpory. Žadatelé v rámci nich mohou žádat na spolufinancování svých podnikatelských projektů ve zpracovatelském průmyslu a souvisejících službách,

a to ve formě nevratných dotací anebo zvýhodněných úvěrů a záruk. Ve skutečnosti je tato možnost spíše teoretická a sociální podniky těchto programů nevyužívají, neodpovídají totiž jejich potřebám a možnostem. Podrobný výčet včetně charakteristik a možností skýtá již v úvodu zmíněná studie PS Finance.

2.5.1.3 Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR)

MMR je řídicím orgánem pro *Integrovaný operační program* (prostředky pocházejí z Evropského fondu pro regionální rozvoj), v rámci kterého je poskytována investiční podpora pro rozvoj sociálních podniků. Detaily o tomto programu jsou zmíněny v části o MPSV.

Během realizace projektu jsme představili zástupcům MMR koncept sociální ekonomiky a sociálního podnikání, upozornili jsme je na přímé souvislosti a dopady na místní rozvoj a problematiku rozvoje venkova. Máme za to, že v následujícím programovacím období, jehož dotační mechanismy se soustředí na finanční inženýring, by nemělo MMR opomenout zařadit mezi cílové skupiny kromě malých a středních podniků i sociální podnikatele.

2.5.1.4 Kraje a obce

V rámci realizace projektu jsme se snažili koncept sociálního podnikání představit i zástupcům krajů a obcí. Místní a regionální rozměr jsou jednou z klíčových charakteristik a využívání místních zdrojů, uspokojování přednostně místní poptávky a cílení na potřeby místní komunity by měly být pro představitele místních samospráv dostatečným lákadlem. I do budoucna by mělo být jednou z priorit získání podpory pro sociální ekonomiku jak na místní, tak na krajské úrovni.

Stejně jako na centrální úrovni i zde nastává obdobný problém – hierarchická a kompetenční struktura krajů/obcí neumožňuje najít relevantní partnery/útvary, se kterými by bylo možno téma komunikovat a které by se této problematiky ujaly.

V současné chvíli neexistuje na těchto úrovních žádný finanční nástroj podpory. Většina sociálních podnikatelů se však shodne na tom, že velký potenciál vidí v možnosti zadávání veřejných zakázek se společensky

prospěšným rozměrem. Z veřejných rozpočtů jsou každý rok vydávány nemalé částky na nákup výrobků a služeb. Pokud by veřejné zakázky byly zadávány transparentně a mezi kritérii by se nacházel i požadavek na společenskou prospěšnost uchazeče, pak by ve výsledku kraje a obce nejen ušetřily finanční prostředky, ale přispěly by také k udržitelnému rozvoji, podpořily by integraci znevýhodněných skupin obyvatel a obecně podpořily ekonomický rozvoj ve svém regionu.

Výjimkou je Hl. m. Praha, kde byl z prostředků *Operačního programu Praha – Adaptabilita* podpořen vznik několika sociálních podniků. V současné době je v Praze z těchto prostředků připravován individuální projekt na založení Centra sociálního podnikání.

Sociální podnikání by mělo být představitelům krajů a obcí interpretováno mj. jako jeden z perspektivních a optimálních nástrojů k řešení sociálních, místních a regionálních problémů – sociální podnikatel totiž většinou disponuje hlubokou znalostí svého prostředí, využívá lokálních a regionálních vazeb, svého sociálního kapitálu. Sociální podnikání bývá také velmi často spojováno s inovativními a kreativními přístupy k řešení problémů, to lze nejlépe dokumentovat na příkladech dobré praxe.

2.5.1.5 Nezaměstnanost, veřejné rozpočty a sociální ekonomika

Ing. Jan Čadil, PhD., vypracoval v rámci projektu *Analýzu nákladů veřejných rozpočtů na středního nezaměstnaného*, která je v plném znění přílohou č. 10 této studie. V ní bylo propočteno, že průměrný, respektive střední nezaměstnaný (střední hodnota byla pro účely této studie zvolena jako vhodnější z hlediska své vypovídající schopnosti, pod průměrnou mzdou se totiž v ČR nachází 65 % populace) stál v roce 2009 veřejné rozpočty 108 130 Kč za 5 měsíců. To je totiž doba, po kterou byl tento střední nezaměstnaný bez práce. Měsíční náklady pro veřejné rozpočty tedy vychází na 21 626 Kč. Studie ukazuje, že celkově stáli nezaměstnaní, zejména kvůli ušlým daním a pojištění, veřejné rozpočty v roce 2009 zhruba 76,3 mld. Kč, což bylo 6,5 % výdajů státního rozpočtu.

V částce 108 130 Kč jsou zahrnuty přímé náklady, jako je podpora v nezaměstnanosti, ušlý výběr daní a sociálního a zdravotního pojištění, které jednotlivci, ale i jeho zaměstnavatel při ztrátě zaměstnání přestávají platit. Studie

je výjimečná tím, že vyčíslila také nepřímé náklady, které vznikají kvůli sníženým výdajům nezaměstnaných. Tato jejich ušlá spotřeba vede k nižšímu výběru jak přímých, tak nepřímých daní. Pro účely studie bylo počítáno se statisticky typickým nezaměstnaným, který je mladší 40 let, má základní či střední vzdělání bez maturity a doba, po kterou je bez práce, se obvykle pohybuje okolo 5 měsíců.

Z výsledků studie vyplývá, že z pohledu veřejných rozpočtů se státu vyplatí podporovat tvorbu pracovních míst pro dlouhodobě nezaměstnané a osoby se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním, a to prostřednictvím podpory rozvoje integračních sociálních podniků. V okamžiku, kdy se tyto osoby pohybují mimo trh práce, nejen že nedochází k tvorbě hodnot, naopak tyto osoby navíc vyvolávají náklady nezaměstnanosti zatěžující veřejné rozpočty. A tyto náklady výrazně převyšují výdaje spojené s podporou vzniku pracovních míst.

Kromě dopadů na veřejné rozpočty, které byly v rámci zadané studie přesně vyčísleny, přinese zaměstnávání sociálně znevýhodněných osob také další pozitivní efekty, které se monetizují jen obtížně, avšak jejich existence je nezpochybnitelná. Máme na mysli zejména nárůst sebevědomí, lepší psychický i zdravotní stav sociálně znevýhodněných, což má za následek úsporu ve spotřebě léků a lékařské péče. Dalším přínosem mohou být navázané vzájemné sociální vazby s kolegy či s většinou společnosti, to vše jsou kladné efekty, které integrace sociálně znevýhodněných prostřednictvím zapojení do pracovního procesu s sebou nese.

2.5.1.6 Zhodnocení

V souladu s našimi zjištěními máme za to, že současná podoba podpory poskytovaná sociálním podnikům ze strany příslušných ministerstev neodpovídá jejich reálným potřebám. V následujícím programovém období by měla být podpora sociálního podnikání zařazena i do operačních programů MMR i MPO s ohledem na fakt, že sociální podniky vyvíjejí podnikatelské aktivity a jejich dopad na místní rozvoj je nezanedbatelný. Téma sociálního podnikání by mělo být zapracováno do většího počtu strategických a programových dokumentů ČR.

I nadále by měly existovat mechanismy umožňující vznik sociálních podniků, ale mělo by dojít k jeho rozšíření na sociální podniky ve všech stádiích životního cyklu, tzn. nezaměřovat se výhradně jen na start nových podnikatelských aktivit,

ale také podporovat stávající sociální podniky. Paleta poskytované podpory by také měla být širší, tzn. poskytovat podporu více způsoby, nejen prostřednictvím grantů, ale např. pomocí mikropůjček, garancí za úvěry apod.

S ohledem na zranitelnost stávajících příkladů dobré praxe by měly být granty poskytovány i na budování kapacity podniků obecně. Prostřednictvím definování sady indikátorů pro sociální podniky i sociální integrační podniky (příloha č. 4 a 5 této studie) jsme našli ideální model, k němuž by se měly sociální podniky vztahovat. Většina jich však nemá kapacitu (ať již finanční, personální či odbornou) tento stav ověřovat či dokonce nastavit mechanismy, procesy či dlouhodobé strategické plány tímto směrem. Malé granty na růst kapacity organizací by měly pozitivní vliv na jejich profesionalizaci a bezesporu by jim pomohly stabilizovat jejich pozici na trhu/v regionu a z dlouhodobého hlediska tak zlepšily jejich udržitelnost. Budování jejich kapacity lze financovat ze strukturálních fondů formou malých projektů, jak k tomu došlo např. v Itálii nebo ve Velké Británii.

Nejen politikům, ale také představitelům státní správy a samosprávy na krajské i místní úrovni by měl být koncept sociálního podnikání představen tak, aby byly zřejmé všechny jeho přínosy, dopady, hodnoty. Jako vhodný argument pro vyjednávání poslouží i závěry analýzy o ceně průměrného nezaměstnaného.

Doporučujeme, aby na úrovni státní správy byly zohledňovány sociální a environmentální hlediska v zadání veřejných zakázek. Bodové zvýhodnění sociální podnikatelů s ohledem na jejich společenskou a environmentální prospěšnost v posuzování uchazečů o veřejné zakázky by přímo přispělo k rozvoji tohoto segmentu podnikání. Takové vypisování zakázek zejména na místní a regionální úrovni přispěje ke snížení nezaměstnanosti znevýhodněných skupin obyvatel v daném regionu (proběhne nákup potřebného zboží či služby a navíc je podpořeno integrace znevýhodněných na trh práce).

2.5.2 EU

Sociální ekonomika je podporována ze strany Evropské unie a jejích institucí, je však ponecháno na rozhodnutí jednotlivých členských států, zda a jakým způsobem chtějí sociální podnikání podporovat. V rámci Evropské komise se tématem sociálního podnikání dlouhodobě zabývá DG Employment a DG Enterprise, nově také DG Internal Market. DG Employment podporuje sociální podnikání stále více, protože si uvědomuje jeho důležitost pro

sociální inkluzi a udržitelnost modelu sociálního státu. Pro DG Enterprise je sociální podnikání stále jen okrajovou záležitostí.

Problematice sociální ekonomiky se věnuje dlouhodobě a soustavně Evropský hospodářský a sociální výbor, který na toto téma zpracoval celou řadu dokumentů a doporučuje Evropské komisi vytvořit samostatnou politiku pro sociální podniky. Výbor v současné době zpracovává na žádost Evropské komise doporučení a návrhy opatření, jež by měla být v oblasti sociálního podnikání přijata.

Na úrovni EU se řeší také problematika veřejných zakázek jako možného zdroje financování sociálních podniků a jedná se o podpoře sociálního podnikání formou zpřístupnění, resp. úpravy finančních nástrojů, které jsou určeny malým a středním podnikům.

DG Employment připravila zajímavý nástroj na podporu rozjezdu podnikání pro znevýhodněné osoby, jehož název je *Progress Microfinance Facility* (více o tomto programu v oddíle o MPSV).

2.5.3 Neziskový sektor

Neziskový sektor v ČR vnímá oblast sociálního podnikání jako velmi atraktivní. Mnoho organizací v něm totiž vidí potenciální zdroj volných finančních prostředků do svých rozpočtů na financování svého poslání.

Většina NNO umí dobře psát projektové žádosti, a řada z nich také zlepšila svůj finanční management a s ohledem na množství kontrol a auditů, které jsou spojeny s čerpáním projektů z EU nebo poskytováním sociálních služeb, se zlepšila úroveň jejich fungování. Mnoho NNO v ČR vyvíjí činnost již od 90. let, mají tedy za sebou dlouhou historii a mnoho zkušeností. V neposlední řadě je nutno zmínit, že řada českých NNO si život bez projektů z EU neumí ani představit a s ohledem na fakt, že tento zdroj časem skončí, se snaží poohlédnout a zabezpečit si zdroj nový, alternativní.

Mix všech těchto skutečností pak u NNO vede k přesvědčení, že sociální podnikání je něco, co zvládnou a mají tendence jej brát na lehkou váhu a začít bez kvalitně zpracovaného podnikatelského plánu a bez realistického výhledu na udržitelnost svých aktivit.

Slabinou sociálních podniků, které se vyvinuly z NNO, může být nižší míra podnikatelského „drivu“ a profesionality (zejména co se týče propracovanosti podnikatelského plánu), jejich podniky bývají zpravidla bez grantů a dotací jen těžko udržitelné. Toto však není pravidlem a existují podniky, jejichž počátky jsou spojeny s neziskovým sektorem, a které v tomto směru nic nepodceňují.

Máme za to, že NNO by měly být ve svých snahách podporovány. Ať již aby zakládaly samostatné sociální podniky tak, aby sociálně podnikaly v rámci své doplňkové činnosti a přivydělávaly si touto formou na financování svého hlavního poslání. Zájem neziskového sektoru o sociální podnikání má ještě jednu příčinu. Pro NNO působící v oblasti sociálních služeb je přirozeným pokračováním úspěšné integrace klientů to, že je zaměstnají v integračním sociálním podniku. Sociální podnikání NNO vede tedy ke zvýšení jejich finanční soběstačnosti a k řešení sociálních či environmentálních problémů inovativním způsobem.

Měla by tedy existovat podpůrná opatření pomáhající vyvažovat NNO jejich slabší stránky (většinou v podnikatelské rovině), ať již formou vzdělávání či konzultací jejich podnikatelských plánů. Dále by měl být podporován přenos dobrých zkušeností ze zahraničí např. prostřednictvím sociálních franšíz, které jsou v zemích s rozvinutou sociální ekonomikou na vzestupu. Nalezení vhodné, odzkoušené a fungující inspirace ze zahraničí a následné zakoupení franšízy na realizaci tohoto záměru v ČR by mělo být možné podpořit v rámci dotačních titulů pro rozjezd nových sociálních podniků.

Podpora sociálního podnikání NNO povede ke stabilizaci a rozvoji neziskového sektoru i k nárůstu počtu nových sociálních podniků v ČR. Za tím účelem doporučujeme rozšířit hlavní oblasti státní dotační politiky všech rezortů vůči nestátním neziskovým organizacím o téma sociálního podnikání, zejména o:

- 1 zahájení ekonomických aktivit, které budou dlouhodobým zdrojem vlastních příjmů
- 2 vytváření pracovních míst pro osoby ze znevýhodněných sociálních skupin
- 3 zahájení ekonomických aktivit s využitím místních materiálních i lidských zdrojů
- 4 vzdělávání zaměřené na ekonomické aktivity NNO.¹⁰

¹⁰ Tato doporučení zformulovala vedoucí PS Definice Marie Dohnalová pro Radu vlády pro NNO, nebyla však přijata.

2.5.4 Podnikatelský sektor

Mainstreamingová strategie byla zaměřena i na oslovování podnikatelského sektoru. Mnohé stávající sociální podniky totiž mají v tomto sektoru své kořeny – podnikatelé se rozhodli podnikat „jinak“. Někteří sociální podnikatelé se k této myšlence otevřeně nehlásí, dělají jen, co cítí jako potřebné, jejich prioritou není osobní prospěch, ale jejich dobrý pocit. Na druhé straně existují v podnikatelském sektoru firmy, které se hlásí ke značce sociální podnik, ale jejich priority jsou čistě ziskové a mají pouze vypracovanou CSR strategii, v rámci které se chovají společensky odpovědně.

Je bezpochyby zapotřebí se této oblasti dále věnovat, a to prostřednictvím informování a oslovování zastřešujících podnikatelských organizací a asociací, Hospodářské komory či institucí (MPO, ÚP, kraje, obce), pod které obecně spadá agenda malých a středních podniků. Podnikatelé mohou podporovat sociální podnikatele tím, že se stanou jejich zákazníky, ať již formou nákupu jejich výrobků a služeb či formou zadávání subdodávek. Tyto nákupy a spolupráce pak mohou být zapracovány do strategií společenské prospěšnosti dané firmy (CSR) a využity v rámci propagace.

Stát pak může sociálním podnikatelům vyjít vstříc, pokud stávající programy na podporu a rozvoj malých a středních podniků v ČR zpřístupní i sociálním podnikatelům.

2.5.5 Vysoké školy a vzdělávací systém

V současné době se téma sociálního podnikání a sociální ekonomiky vyučuje na několika vysokých školách a zájem o toto téma v akademických kruzích roste úměrně s množstvím pozitivních příkladů zahraničních i tuzemských sociálních podniků.

Karel Rychtář ve spolupráci s členy PS Vzdělávání sepsal studii *Analýza možností vzdělávání a podpory ke vzniku a rozvoji sociálních podniků v ČR*, která je plně verzi přílohou č. 12 této studie. Na následujících řádcích z ní zmíníme alespoň několik podstatných informací.

Z toho, co již bylo řečeno, vyplývá, že sociální podnikání je v mnohých ohledech náročnější než podnikání „klasické“. Sociální podnikatel totiž musí kromě všech podnikatelských a manažerských dovedností, které jsou

v dnešní době předmětem mnoha studijních středoškolských i vysokoškolských oborů, zvládat i dovednosti práce se znevýhodněnou skupinou zaměstnanců – je tedy nezbytná duální kvalifikace alespoň části managementu sociálního podniku. Jak již bylo zmíněno, sociální i ekonomické cíle sociálního podnikatele jsou stejně důležité, a aby podnik prosperoval, musí být dosahováno obojího.

S ohledem na to musí být i vzdělávání sociálních podnikatelů přizpůsobeno této náročné realitě a mělo by se snažit je na tuto nelehkou praxi co nejlépe vybavit odpovídajícími znalostmi. Přehled všech vzdělávacích programů v ČR (celkem 11 programů/aktivit), které jsou přímo nebo částečně využitelné ve prospěch stávajících nebo budoucích sociálních podnikatelů a manažerů, je součástí zmíněné analýzy PS Vzdělávání.

Zkušenost ukazuje, že těžištěm vzdělávání nejsou obory „technicko-administrativní“ (sociální práce, management, ekonomika, finance, právo, marketing a obchod, personalistika a další), ale nadstavba, zaměřená na vysvětlení a vnímání odlišného chápání a pořadí hodnot, než je u klasického kapitálového podniku. Obor „sociální podnikání“ si nelze představit jako rovnocenný plnohodnotný obsah komplexního bakalářského nebo magisterského studijního programu. Předmětem této nadstavby by mělo být zejména vysvětlení odlišného chápání a pořadí hodnot, než je u klasického kapitálového podniku, tzn. jaké jsou jeho cíle, jeho primární hodnoty a jaké specifické nástroje a dovednosti využívá. Je však zapotřebí vycházet ze standardních znalostí studentů ohledně manažerských, podnikatelských a ekonomických kompetencí.

Podle odborných prací a studií se vzdělávací systémy v zahraničí také zaměřují spíše na organizační, právní a hodnotové aspekty než na „technologie“ sociálního podnikání. Vyhledávání talentů, přirozených vůdců, nositelů projektů sociálního podnikání a jejich následná podpora především v oblasti vzdělávání se jeví jako efektivnější způsob než rozvíjet plošné obory na většině vysokých či vyšších odborných škol relevantního zaměření.

V současnosti se nabídka vzdělávání pro sociální podnikatele soustředí zejména na začínající sociální podnikatele. Máme za to, že stejně jako systém financování musí i systém vzdělávání a poradenství kopírovat životní cyklus podnikatele, tzn. poskytovat podporu nejen v začátcích, ale také ve fázi dalšího rozvoje s ohledem na reálné problémy, se kterými se aktivní sociální podnikatel potýká.

Nabídka individuálního poradenství a vzdělávacích kurzů by pak měla určitě zahrnovat témata jako: projektový management, zdroje podpory a financí, práce s cílovými skupinami (integrační formy sociálního podniku), krizový management, využití soc. přidané hodnoty a PR atd. Mezerou v indikovaných doplňkových studijních programech v ČR je téma vícezdrojového financování (blíže k tomuto tématu má prostředí vyspělých NNO) či téma psychologie a sociologie trhu, které by sociálním podnikatelům pomohly zaměřit se na využití sociálního kapitálu.

Navíc se domníváme, že pedagogové by měli již žákům na základních školách prostředkovat základní orientaci v pojmech a hodnotách, na kterých sociální podniky fungují. Máme za to, že s výchovou k zodpovědné spotřebě je potřeba začít již v předproduktivním věku. Pochopení podstaty a hodnot sociálního podnikání, vztahů a principů by pak mělo být předmětem výuky studentů na vysokých, vyšších odborných případně středních školách.

2.5.6 Finanční instituce

V rámci projektu provedla PS Finance šetření ohledně financování sociálních podniků¹¹, které proběhlo formou řízených rozhovorů s představiteli 16 sociálních podniků z ČR a ze kterého vyplynulo, že velkou bariérou ve stabilizaci a dalším rozvoji sociálních podniků představuje nízká dostupnost investičních a především provozních úvěrů ze strany finančních institucí – bank. Vyšlo najevo, že většina podniků financuje svůj chod z vlastních příjmů. Výpadky plateb od zákazníků či zpoždění nárokových plateb od Úřadů práce či MPSV pak vyvolává problémy s likviditou. Nízká dostupnost úvěrů od bank je často spojena s problémem ručení za poskytnutý úvěr (banky požadují jako zástavu nemovitosti či zajištění úvěrů prostřednictvím ručitelů) či s nesplněním podmínky minimální výše obrátu (to může být problém zejména pro začínající sociální podniky).

Na základě těchto zjištění pak PS Finance provedla Terénní šetření se zástupci finančních institucí o financování sociálních podniků. Celá studie je v plné verzi přílohou této studie č. 14. Hlavním cílem bylo zjistit hloubku znalostí o problematice sociálního podnikání na straně finančních zprostředkovatelů, postoje těchto subjektů k potřebám sociálních

¹¹ Více viz příloha č. 13 *Financování sociálních podniků: Vyhodnocení řízených rozhovorů*. Toto šetření proběhlo za metodické podpory PhDr. Jaroslavy Kadeřábkové, CSc, členky PS Finance.

podniků a jejich financování a ověřit, zda existují finanční nástroje nebo produkty, které jsou pro financování sociálních podniků vhodné. Celkem bylo v rámci tohoto průzkumu osloveno 5 institucí (4 soukromé banky¹² a ČMZRB¹³).

Z šetření vyplývá, že úroveň povědomí finančních institucí o sociálním podnikání je velmi nízká, řada z nich se s těmito termíny nesetkala a ani neměla představu o jejich významu. Poté, co byl zástupcům finančních institucí pojem vysvětlen, zjistili, že mají určité pracovní zkušenosti s tímto podnikáním (praktické zkušenosti měli zejména s výrobními družstvy a chráněnými dílnami).

Dále byly zkoumány potřeby tohoto sektoru a jeho atraktivita v očích dotazovaných finančních institucí. Většina z oslovených institucí nemá zájem vytvářet speciální produkty pro tento segment (nevnímají jej jako samostatný), naopak mají pocit, že stávající portfolio produktů pro segment malých a středních podniků je dostačující a nevidí potřebu jej přizpůsobovat více, a to navzdory faktu, že většina bank obecně deklarovala zájem o financování podnikatelských subjektů sociální ekonomiky. Zástupci finančních institucí zdůrazňovali, že důležitý je projekt (kvalita podnikatelského záměru, kvalita managementu, hledisko záruky a řízení rizik), se kterým za nimi klient přijde, a ne segment, ze kterého pochází.

ČMZRB zaujala k financování sociálních podniků poměrně rezervovaný postoj, své priority si totiž nestanovuje sama, ale určuje jí je vláda, resp. MPO. Pokud by se vláda rozhodla sociální podnikání podporovat, ČMZRB by svůj postoj vůči tomuto segmentu jistě změnila a diskuze by mohla být vedena i o vytváření speciálních finančních produktů pro sociální podnikatele.

Skutečnost, že sociální podniky využívají k profinancování svého provozu také prostředky z úřadů práce či z MPSV (např. příspěvek na úhradu části mezd a odvodů u osob zdravotně postižených), byla posuzována některými zástupci bank pozitivně (vnímali to jako garantovaný přísun příjmů, kryjící náklady podniku) a některými negativně (pokud je existence podniku závislá na státních dotacích a podmínky ze strany státu nejsou garantované a často se mění, pak výpadek zdrojů od státu může mít na udržitelnost takového podniku velmi negativní dopad).

¹² Terénní šetření proběhlo u bank: Raiffeisen Bank, Banco Popolare, Česká spořitelna a ČSOB.

¹³ Českomoravská záruční a rozvojová banka

Pouze dvě z oslovených bank (ČS a ČSOB) byly schopny reflektovat společenský rozměr sociálního podnikání a byly schopny diskutovat o možných souvislostech se svou strategií CSR (Corporate Social Responsibility). Česká spořitelna, respektive nadnárodní skupina Erste bank, je v tomto smyslu zatím asi nejdál. Od 1. srpna 2011 do 30. září 2011 totiž umožňuje v pilotním provozu sociálním podnikatelům a podnikům v ČR získat výhodný bankovní úvěr (investiční nebo provozní)¹⁴.

Jako velmi problematické, až prakticky nemožné se jeví získání úvěru pro začínajícího sociálního podnikatele (bez historie, bez záruk atd.). Banky totiž tento typ subjektů vnímají jako dosud nedostatečně etablované, a tudíž rizikový.

Řešením může být podpora aktivizace soukromých nebankovních zdrojů (fondy nedluhového typu – Equity¹⁵, Seed Capital¹⁶, Venture fondy¹⁷), podpora sociálních podniků ze strany bank, kampeliček či dalších finančních institucí v rámci jejich strategií CSR nebo informační kampaň za účelem aktivizace veřejnosti pro financování investičních potřeb sociálních podniků.

¹⁴ Produkt není nabízen v pobočkách České spořitelny. Žadosti a případné dotazy jsou administrovány prostřednictvím e-mailové adresy socialnipodnikani@csas.cz.

¹⁵ Anglický pojem „Private Equity“ (někdy také překládáno jako soukromý kapitál) znamená střednědobé až dlouhodobé financování poskytované za získání podílu na základním kapitálu podniků, jejichž akcie nejsou obchodovány na burze. Investuje se do podniků, které mají potenciál pro tvorbu hodnoty a růst tržního podílu a jejichž podnikatelský plán má za cíl vyrábět a nabízet vysoce inovativní produkt, proces či technologii. Zdroj: <http://www.cvca.cz/cs/>

¹⁶ Pojem „Seed Capital“ je často používán ve spojení právě s „Venture Capital“ a „Private Equity“. Jedná se o kapitál na založení podniku, který je do podniku investován v jeho začátcích.

¹⁷ „Venture Capital“ je v našem prostředí chápán jako středně až dlouhodobý kapitál investovaný formou kapitálového vstupu do společnosti. Za investici získává fond Venture Capital podíl na základním kapitálu podniku a společně s finančními prostředky předává firmě také odbornou pomoc (princip „chytrých peněz“). Nejčastěji se jedná o finanční a strategickou pomoc při rozvoji firmy. Forma odborné pomoci se u jednotlivých investic liší a záleží na investoru a podniku, na jaké formě se společně dohodnou. Může jít o aktivní posílení týmu ve vrcholových manažerských pozicích nebo pasivní roli poradce ve finanční oblasti. Investor většinou firmu obohatí o kontakty, které mohou být přínosné v různých oblastech podnikání a při získávání nových zákazníků. Zdroj: <http://www.cvca.cz/cs/>

Navrhujeme také využití alternativních nástrojů financování a podpory sociálních podniků, jako např.:

- › kombinaci grantové politiky s poskytováním měkčích forem podpory (jako zvýhodněné úvěry, záruky, fondy Seed Capital, Venture fondy),
- › vytváření společných produktů se soukromým finančním sektorem, které umožní kumulaci kapitálu pro potřeby investic sociálních podniků (zvýhodněné úvěry, záruky),
- › vytváření společných produktů se soukromým podnikatelským sektorem umožňující kumulaci kapitálu pro potřeby investic sociálních podniků (fondy kapitálu, Seed Capital),
- › vytváření společných produktů s neziskovým sektorem umožňující kumulaci kapitálu pro potřeby investic sociálních podniků (fondy kapitálu),
- › vytváření mechanismů umožňující zapojení občanů na financování investičních potřeb sociálních podniků (dluhopisy),
- › nastavení systému investičních pobídek (daňové asigance, odpisy), posilujících finanční stabilitu sociálních podniků.¹⁸

2.5.7 Široká veřejnost

Současný trend spotřebitelů (i když jsou zatím v menšině, většina spotřebitelů stále jako nejdůležitější kritérium při nákupu zboží či služby považuje cenu) deklaruje vcelku jasnou oblibu spotřebovat zodpovědně, kvalitně. Je zapotřebí tento trend povzbudit, aby se lidé zajímali, odkud zboží pochází, v jakých podmínkách bylo vyrobeno, kolik kilometrů za nimi muselo cestovat, kolika zprostředkovateli prošlo.

Je potřeba spotřebitelům vysvětlit, že nákupem výrobku/služby od sociálního podniku získají kvalitní výrobek s nízkou ekologickou stopou a zároveň podpoří „dobrou věc“. Spotřebitelé by měli být podpořeni ke zvědavosti.

¹⁸ Čerpáno a citováno z Doporučení PS Finance k závěrečné studii o sociální ekonomice v ČR, zpracoval M. Jetmar.

2.5.8 Znevýhodněné skupiny obyvatel

Pro tuto skupinu je sociální podnikání jednoznačně přínosem. Získání práce prostřednictvím sociálního podniku pro ně znamená nejen příjem ve formě mzdy, ale také jejich integraci do „normálního“ života většinové společnosti. To často vede ke zlepšení jejich zdravotního stavu (psychického i fyzického), k růstu sebedůvěry, aktivizaci jejich potenciálu, k dalšímu rozvoji, větší samostatnosti atd.

Na tyto skupiny lze však také nahlížet jako na potenciální „samozaměstnavatele“, tzn., že pokud jim bude poskytnuta náležitá podpora (vzdělání, mentoring, poradenství při přípravě i realizaci podnikatelského plánu), mohou zahájit drobné podnikatelské aktivity a zaměstnat nejprve samy sebe a později třeba i někoho ze svého okolí. Tento trend je patrný i v zahraničí a obecně je podporován.

2.6 Systém podpory sociálního podnikání

Až na pár výjimek zatím není mnoho příležitostí a programů specializovaných na podporu segmentu sociálního podnikání. Stávající systém podpory je navíc spíše zaměřen na podporu v začátcích a naopak není zaměřen na podporu v průběhu podnikání, na podporu v krizových situacích apod.

Základních typy podpory byly v textu již zmíněny, jejich kompletní výčet včetně regionálních podpor a podpor pro integrační sociální podniky nabízí přehledné tabulky v *Analýze vzdělávání a podpory sociální ekonomiky a podnikání*, kterou zpracoval Karel Rychtář ve spolupráci s PS Vzdělávání a která je plné verzi přílohou této studie č. 12.

Doporučujeme, aby byly v rámci dotačních programů podporovány také podpůrné organizace, které budou sociálním podnikům poskytovat profesionální poradenské a konzultační služby, ale také vzdělávací služby jak pro začínající podnikatele v období zakládání podniku (sestavení podnikatelského plánu), tak v průběhu realizace podnikatelských aktivit pro zajištění udržitelnosti podnikání, či v dalších etapách rozvoje sociálních podniků (období expanze, vstupu do nových odvětví apod.). Profesionalizace sociálních podniků (nastavení interních procesů, pravidel, plánů, ukazatelů apod.) přispěje k zvýšení jejich stability a udržitelnosti v čase.

Podpora sociálních podniků by měla probíhat také formou prezentace nabídky služeb a výrobků sociálních podniků, např. na webových stránkách navrhované platformy sociálních podnikatelů.

2.7 Systém měření efektivity sociálního podnikání

Tímto tématem se zabývala PS Měření, která v rámci projektu realizovala pilotní měření metody SROI v sociální firmě Modrý domeček v Řevnicích. Následující informace jsou čerpány ze závěrečné zprávy této skupiny, kterou zpracovali PhDr. Jaroslava Šťastná, Mgr. Eva Fraňková a Ing. Jakub Stránský, PhD. (zpráva je v plné verzi včetně výsledků pilotního měření přílohou č. 16 této studie).

Z mnoha metod hodnocení jsou v současné době široce diskutované Social Return on Investment (SROI) a Social Accounting and Auditing (SAA). Obě metody se částečně překrývají a doplňují. Pracovní skupina vzhledem k zahraničním referencím zvolila k pilotnímu ověření metodiku SROI.

Metoda SROI sleduje návratnost investice (darů, dotací, investic), její efekt v organizaci a dopad na cílovou skupinu. Zachycuje nastalé změny – sociální, environmentální a ekonomické – a přiřazuje jim finanční hodnotu. Tam, kde nelze určit přesné finanční hodnoty, přiřazuje tato metoda výstupům přibližné finanční hodnoty stanovené na základě proximace, odvozené od podobných, již stanovených peněžních hodnot. Výsledkem výpočtu je SROI index. To je číslo, vyjadřující poměr mezi vynaloženými náklady a vypočtenou finanční hodnotou výstupů. Kromě výpočtu zahrnuje metoda SROI také kvalitativní část, popisující příběh změny způsobený sledovanou investicí, který nelze zachytit kvantitativními metodami ani převést na peníze.

Jako shrnutí a zhodnocení zkušeností s touto metodou poslouží nejlépe SWOT analýza, kterou PS po ukončení pilotního měření sestavila (zájemce o podrobnější informace pak odkazujeme na již zmiňovanou závěrečnou zprávu PS Měření – příloha č. 16).

Výhody	Nevýhody
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Přehlednost, jasná daná osnova prací ➤ Kvantifikace některých veličin ➤ Zachován i kvalitativní rozměr (příběhy jednotlivců, case studies) ➤ Dobře komunikovatelné (např. často používané krátké, 3–6stránkové case studies) ➤ Zahnutí dopadů v souladu se všemi třemi pilíři sociálního podnikání (ekonomický, sociální, environmentální) ➤ Výsledek analýzy zřejmý (SROI index) ➤ Výrazné zapojení stakeholderů – zvyšuje pochopení a zapojení dotčených skupin do aktivity ➤ Možnost komplexního přístupu k problematice hodnocení dopadů na různých úrovních (aktivita, projekt, organizace, strategie atd.) ➤ Monetizace umožňuje komunikovat výsledky i s představiteli podnikatelského sektoru a s úředníky 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Obtížná měřitelnost většiny sociálních, psychosociálních, environmentálních, etických výstupů a dopadů ➤ Nemožnost objektivní komparace výsledů různých projektů z různých regionů. Problematické též na intraregionální úrovni. ➤ Časově a organizačně náročné ➤ Riziko demotivace některých zainteresovaných osob¹⁹ – v takovém případě je metoda neproveditelná ➤ Získání některých dat (zejména statistik) může být nemožné či finančně nákladné ➤ Vyžaduje expertní znalost metodiky ➤ Finančně náročné, zejména pokud není expert uvnitř organizace ➤ Výsledek do velké míry závislý na zvolených finančních hodnotách²⁰, ty mohou být subjektivní a/nebo sporně obhajitelné ➤ Mnoho (někdy velká většina) dat jsou pouhé odhady ➤ Neexistuje databáze proxies pro ČR ➤ V ČR je minimum vyškolených expertů, téměř neexistující
Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Rozvoj regionálních databází indikátorů dopadů sociálního podnikání ➤ Tlak na metodičtější vykazování výsledků v podnicích ➤ Možnost rychle odhalit nefungující projekty ➤ Možnost vytvořit přehlednou databázi závěrečných zpráv, která by mohla sloužit jako podklad pro investory ➤ SROI index může mít opravdu silnou vypovídací hodnotu, pokud je podložen obhajitelným výběrem proxies ➤ SROI lze využít i jako součást managementu projektu či organizace ➤ Umožňuje stanovit standardy kvality a rozvíjet příklady dobré praxe 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nereflektované užívání SROI jako jediné či hlavní metody hodnocení ➤ Analýza se bude redukovat pouze na SROI index ➤ Nepodaří se dosáhnout širokého pochopení a uznání metody SROI ➤ Vznikne tlak na manipulaci výsledků analýzy ➤ Nepřesná komparace mezi různými projekty ➤ Rezignace na snahu o přesnost a validitu (například výběr vzorku populace, standardizace rozhovorů, konstrukce dotazníků) ➤ Nebudou nastaveny mechanismy, jak zajistit kvalitu provedení hodnocení metodou SROI

¹⁹ V angličtině je zažitý pojem „Stakeholders“.

²⁰ V angličtině je zažitý pojem „Proxies“.

Kromě již uvedeného PS Měření přeložila PS do českého jazyka tabulku *Přehled metod měření a vykazování přínosů sociálního podnikání*. Jedná se o velmi přehlednou tabulku rekapitulující všechny dostupné a používané metody k měření a vykazování přínosů. Pomocí jednoduchých grafických značek z ní lze vyčíst i časovou, personální či odbornou náročnost dané metody, její komplexnost či druhy dostupné podpory, takže případné uživatele snadno navede k výběru vhodné metody. Tabulka je přílohou č. 17 této studie.

Zpracovány také byly 2 případové studie použití metody SROI a 1 případová studie použití metody lokálního multiplikátoru LM3, všechny tyto případové studie jsou přílohou č. 18 a 19 této publikace.

Obecně lze konstatovat, že v současné době není možné v ČR metodu SROI ve větší míře používat. V ČR chybí pro tento náročný typ měření standardizované postupy, nástroje a vyškolení odborníci, proto je metoda pro sociální podniky příliš časově a finančně zatěžující. Její aplikace, bez dostatečné odborné přípravy, by generovala mnoho rizik, nepřesností a mohla by vést k rozsáhlé diskreditaci metody. Z dlouhodobého pohledu považujeme SROI za využitelnou metodu, pokud se předem připraví odborné zázemí pro její aplikaci, což ale není možné bez podpory státu.

Kapacita PS Měření neumožnila dostatečně reprezentativně posoudit více metod používaných k hodnocení dopadů sociálního podnikání. Není proto možné některou z těchto metod jednoznačně určit jako vhodnou pro aplikaci v ČR ani ji doporučit pro aplikaci na úrovni procesů ve veřejné správě, popř. mezi sociálními podniky samými.

Pouze na základě jasně formulovaných cílů rozvoje SE lze vybrat metody hodnocení dopadů sociálních podniků, které budou tyto cíle respektovat a napomohou k jejich naplnění. Doporučujeme také další výzkum a testování možných metod hodnocení, sdílení zkušeností ze zahraničí a postupné zavádění metod vycházejících z českých reálií. Teprve následným krokem pak může být plošné zavedení jedné konkrétní metody hodnocení a její případné využití jako podmínky pro získání prostředků z veřejných zdrojů.

2.8 Osvěta, propagace

Problematika osvěty a propagace je klíčovou a vzhledem k měnícím se spotřebním návykům obyvatel směrem k udržitelné a etické spotřebě věříme, že téma sociální ekonomiky má nejen u spotřebitelů šanci na úspěch.

Osvěta, propagace a mainstreaming²¹ probíhaly v souladu s mainstreamingovou strategií projektu a na tomto tématu pracovala i PS Komunikace. Mapovali jsme cílové skupiny, vhodné nástroje pro jejich oslovení a hledali jsme příklady dobré praxe v zahraničí. Realizovali jsme panelové diskuze v krajích za účasti předních odborníků na dané téma, mezi panelisty také zasedli úspěšní sociální podnikatelé z daného kraje. Na konci každé panelové diskuze byl dán podnět k založení místní akční skupiny na toto téma, která by se jej snažila prosadit v místních strategiích, komunitních plánech, prioritách kraje, obcí atd. O těchto aktivitách jsme pravidelně vydávali tiskové zprávy. V každém kraji (s výjimkou Zlínského kraje), kde proběhly panelové diskuze, vznikla místní prosazovací skupina a v některých z nich probíhají jednání s krajským úřadem o možných způsobech podpory sociálního podnikání. Míra aktivity těchto skupin se velmi různí a o jejich působení bohužel nemáme dostatečné informace.

Dále jsme provozovali webovou stránku projektu www.socialni-ekonomika.cz, která se stala nejbohatším zdrojem informací na toto téma v ČR. Pravidelně jsme zde zveřejňovali články, rozhovory a jiné aktuální informace. Kromě toho jsme vydávali čtvrtletně zpravodaj, rovněž plný zajímavých článků, rozhovorů a aktualit.

Při propagaci a osvětě tématu sociálního podnikání a SE jsme se rozhodli jít s dobou, z toho důvodu jsme pro šíření informací a pozvánek na akce využívali i sociální síť. Inspirovali jsme se také trendem sdílení videí na internetu, a tak byly pod vedením vedoucí PS Komunikace natočeny 2 krátké dokumentární filmy, jeden o pražských sociálních kavárnách, restauracích a cukrárnách a druhý pak o úspěšném sociálním podnikateli Vojtěchu Sedláčkovi a jeho Agentuře ProVás (oba jsou přílohou této studie č. 2, respektive 1).

²¹ Smyslem mainstreamingu je propagovat a prosazovat inovativní a úspěšně odzkoušená témata za účelem rozšíření jejich využívání.

V rámci propagace sociálního podnikání doporučujeme vytvořit platformu sociálních podnikatelů, kteří budou aktivně hájit své zájmy při jednáních s politickou reprezentací a představiteli veřejné správy na národní i regionální úrovni, při komunikaci se zástupci finančních institucí, s dalšími zájmovými uskupeními (Hospodářská komora, Svaz průmyslu a dopravy, Agrární komora, Svaz zemědělců, odborové svazy, Asociace neziskových organizací, Národní rada osob se zdravotním postižením České republiky a další obdobné organizace, politické strany a platformy).

2.9 Propojení s evropskými tematickými sítěmi

V Evropě probíhá mnoho síťovacích aktivit, a to jak na národní, tak na mezinárodní úrovni. Mezi nejznámější patří Social Economy Europe (SEE)²², jedná se o celoevropskou platformu SE vůči Evropské unii, byla založena pěti evropskými organizacemi v roce 2000 a sídlí v Bruselu. Sdružuje pouze zastřešující organizace s členskou základnou a lobuje na úrovni EU za jejich zájmy.

Dále určitě stojí za zmínku Evropská výzkumná síť (EMES), jedná se o síť 10 evropských vědeckých institucí a 10 jednotlivců. Síť se zabývá studiem vývoje sociálního podnikání. V roce 1996 představovala EMES zkratku pro rozsáhlý francouzský výzkum, který přerostl v roce 2002 do založení sítě. Sídlo sekretariátu sítě je na Univerzitě v Liège. Při sestavování definic a principů se vycházelo z definic ustanovených právě v rámci sítě EMES.

Další zajímavou výzkumnou sítí je CIRIEC, mezinárodní výzkumné a informační centrum pro veřejnou, sociální a družstevní ekonomiku. Unikátní evropskou organizací je REVES, jež je založená na partnerství mezi místními a regionálními orgány podporujícími sociální ekonomiku, a zatím marně hledá partnera na území ČR.

Na evropské úrovni probíhá také zajímavý mezinárodní projekt Community of Practice on Inclusive Entrepreneurship (dále CoPIE II), v rámci kterého se probíhají workshopy a konference na různá témata za účelem podpory podnikání znevýhodněných skupin. V projektu byla vytvořena řada zajímavých nástrojů a dochází v něm také ke sdílení zkušeností mezi pracovníky řídicích orgánů ESF a přizvanými experty. Evropská komise zvažuje využití výstupů CoPIE v novém programovacím období.

Dalším mezinárodním projektem ESF, který je zaměřen výhradě na sociální ekonomiku, je Network for Better Future of Social Economy (dále BFSE). Jeho cílem je opět kromě výměny zkušeností vytváření nástrojů, které budou moci zapojené členské státy sdílet. Do obou těchto projektů je zapojeno MPSV a přizývá dle potřeby také experty z TESSEA.

²² Dříve CEP-CMAF.

Výstupy TESSEA byly průběžně komunikovány s OECD – program Local Economic and Employment Development, který se problematikou sociální ekonomiky a zaměstnanosti zabývá více než 20 let.

Adresář organizací zabývajících se sociální ekonomikou v Evropě je přílohou č. 11 této studie a zpracoval jej Peter Sokol ve spolupráci s PS Komunikace.

2.10 SWOT analýza sociální ekonomiky

SWOT analýza²³ sociální ekonomiky a sociálního podnikání v ČR byla sestavena realizačním týmem projektu a vedoucími PS. Z tabulky lze velmi jasně a přehledně vyčíst jakých úspěchů a pozitiv bylo dosaženo, jaké jsou příležitosti, kterých bychom měli využít, ale také jaké jsou problémy, se kterými se potýkáme, a hrozby, které musíme mít na zřeteli. Tabulka je zároveň jakousi rekapitulací na závěr popisné části studie.

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> › Atraktivní myšlenka a nosná idea › Existující teoretický a komunikační základ (principy, studie – výstupy projektu, webové stránky TESSEA atd.) › Rozvoj sociální ekonomiky v ČR se může opřít o zahraniční zkušenosti a vyvarovat se některých sporných nebo rizikových kroků učiněných v zahraničí (např. Slovensko, Polsko) › Rostoucí počet existujících příkladů dobré praxe také v ČR › Existence odborných platforem zabývajících se sociální ekonomikou › Větší vnímavost společnosti k tématu › Sílicí zájem společnosti o sociální ekonomiku jako o doplněk ke globální ekonomice › Akceptování idejí a potenciálu sociální ekonomiky ze strany institucí a aktérů (na různých úrovních) › Objektivní potřeba řešení místního rozvoje, hledání nových řešení (krize pomohla) › Existence specifických nástrojů na podporu podnikání – OPLZZ a IOP › Existuje řada organizací, které se tématu dlouhodobě věnují › Téma se stalo předmětem akademického zkoumání › Stále častější téma ve vzdělávání a pracích VŠ 	<ul style="list-style-type: none"> › Obtížné vymezení a institucionalizace sociálního podnikání pro účely nastavení nástrojů podpory (legislativa) › Obtížná prosaditelnost a komunikace tématu z důvodu širokého vymezení (včetně definice) › Zkreslené chápání a zužování fenoménu na pouhé integrační zaměstnávání znevýhodněných (nejčastěji OZP) › Neprofesionalita a zranitelnost některých živých příkladů › Malý zájem a nejasná podpora ze strany státu › Malá informovanost mezi občany › Není součástí vzdělávacího systému › Těžko dosažitelná rovnováha mezi sociálními a ekonomickými cíli › Zvýšená rizika pro podnikatele i banky › Neexistence podpůrné struktury › Roztříštěnost nebo nepřítomnost tématu ve vzdělávacím systému

²³ Analýza silných (S – strong) a slabých (W – weak) stránek, příležitostí (O – opportunities) a hrozeb (T – threats).

Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> › Efektivní využití mezer na lokálním a regionálním obchodním trhu › Trend společnosti k odpovědné spotřebě › Spojit výroby a služby sociálního podnikání se značkou kvality › Média a jejich informování o tématu › Možnost odvolávat se na EU – součást evropských politik › Potenciál pro řešení problémů na místní a regionální úrovni › Potenciál pro řešení problémů znevýhodněných skupin (vytváření pracovních příležitostí a socializace) › Více využívat zahraniční zkušenosti › Efektivnější využití dalších financí EU v dalším programovém období (nejen sociální integrace) › Probudit zájem veřejnosti o téma › Probudit zájem politiků o téma › Využít CSR pro potřeby sociální ekonomiky 	<ul style="list-style-type: none"> › Tendence státní správy k přesunu své odpovědnosti za řešení sociálních služeb a řešení regionálních a lokálních deficitů na sociální podnikání › Zneužití nástrojů, jména a fenoménu sociálního podnikání k partikulárním zájmům (skupiny, jednotlivci, osobní prospěch) › Legislativní ukotvení pouze integračních soc. podniků zpomalí rozvoj ostatních typů soc. podniků › Zaměňování sociálního podnikání za charitu a sociální služby › Diskreditace tématu špatným využíváním sociálních podniků › Nedocenené potenciálu a nepochopení sociálního podnikání ze strany státu › Podcenění podnikatelských rizik neziskovým sektorem › Složitě nastavení stávající podpory povede k ukončení grantové podpory

3.

NÁVRHOVÁ ČÁST

Legislativa . . .	54
Exekutiva . . .	54
Strukturální fondy . . .	55
Dotace a granty . . .	56
Poradenství . . .	56
Vzdělávání . . .	57
Osvěta . . .	57
Budování sektoru sociální ekonomiky jejími aktéry . . .	57

Návrhy jsou výsledkem dlouhodobé práce expertů zapojených do činnosti TESSEA a představují nejdůležitější část studie. Většina z nich vychází ze zkušeností v zemích EU a reflektuje při tom kulturní a geopolitický kontext ČR. Některá doporučení mají dlouhodobou platnost, jiná jsou však vysoce aktuální. Návrhy jsou seskupené do jednotlivých oblastí, nebylo ale možné vyhnout se některým přesahům a průnikům. I když je nejvíce pozornosti věnováno legislativě, exekutivě a strukturálním fondům, ostatní oblasti jsou také důležité. Pro zavedení do praxe je třeba každé z doporučení detailně rozpracovat, k čemuž experti z TESSEA nabízejí své zkušenosti a know-how.

➤ Legislativa:

Zpracovat do zákona o zaměstnanosti integrační sociální podnik jako jednu z forem aktivní politiky zaměstnanosti za účelem tvorby pracovních míst pro dlouhodobě nezaměstnané a osoby se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním. Pracovní integraci těchto znevýhodněných skupin dojde také k jejich sociální integraci a zároveň k úspoře veřejných rozpočtů. Podporovat v integračních sociálních podnicích pracovní rehabilitaci. Při koncipování tohoto zákona vycházet z vymezení integračních sociálních podniků na základě principů, charakteristik a indikátorů, které pro ně zpracovala TESSEA. Je nutné však je předem pilotně ověřit.

Podporovat postupnou transformaci podniků, které zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením, na integrační sociální podniky za účelem zvýšení efektivity fungování těchto podniků a zvýšení kvality zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

Při praktickém vymezení organizací se statutem veřejné prospěšnosti podle návrhu nového občanského zákoníku využít principů, charakteristik a indikátorů sociálního podniku, které zpracovala TESSEA. Řešit problematiku veřejné prospěšnosti tak, aby podporovala rozvoj místního a environmentálního sociálního podnikání tam, kde nedochází k zaměstnávání osob se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním.

➤ Exekutiva:

Podpořit vznik mezirezortního orgánu, který se bude zabývat sociální ekonomikou a který bude integrovat rezorty, jichž se sociální ekonomika týká (zejména MPSV, MPO, MMR). Do doby, než bude ustaven, zavést pravidelné koordinační schůzky se zástupci jednotlivých rezortů.

Informovat veřejnou správu o výhodách a způsobech zadávání veřejných zakázek se společenským rozměrem. Vytvořit metodiku zadávání veřejných zakázek, která by zahrnovala sociální a ekologická hlediska a umožnila tak účast sociálních podniků při realizaci veřejných zakázek. Pilotně ověřit zadávání veřejných

zakázek se společenským rozměrem. Zavést vzdělávání státní správy, aby tento způsob uměla používat. Zavést vzdělávání sociálních podnikatelů, aby se naučili podávat nabídky.

Určit na MPSV odbor, který bude zodpovědný za koordinaci agendy sociální ekonomiky.

Podpořit podnikání osob ze znevýhodněných skupin formou OSVČ v intencích sociálního podnikání.

➤ Strukturální fondy:

Nastavit operační programy příštího programovacího období strukturálních fondů tak, aby jimi byl podpořen systémovým způsobem rozvoj sociální ekonomiky. Za tím účelem zadat zpracování studie z prostředků technické pomoci, která by navrhla s využitím zahraničních zkušeností komplexní a provázaný systém podpory (např. polské a finské ministerstvo práce za tím účelem spolupracuje s předními evropskými odborníky). Pro nastavení nového období využít také evaluaci stávajících výzev *Sociální ekonomika* a *Analýzu finančních nástrojů pro sociální podnikání* zpracovávanou na MPSV pro mezinárodní síť BFSE.

Založení a rozjezd sociálních podniků financovat formou nevratné finanční podpory, která bude vždy doprovázena poradenstvím. Rozvoj již fungujících sociálních podniků financovat poskytováním půjček, tj. s využitím nástrojů finančního inženýringu, a to opět v kombinaci s **poskytováním poradenství.** K podpoře sociální ekonomiky v novém programovacím období využívat jak ESF, tak ERDF.

Podpořit z evropských prostředků formou dotací organizace, které budou sociálním podnikům poskytovat profesionální poradenské, konzultační a vzdělávací služby v souladu s jejich potřebami.

Začlenit do nového programovacího období strukturálních fondů nástroj budování kapacity sociálních podniků formou fondu malých projektů.

V souvislosti s využitím připravovaného programu *Progress Microfinance Facility* vytvořit systém podpory žadatelů a příjemců tak, aby byl využitelný a provázaný na podpůrné aktivity pro sociální podnikatele.

Poskytovat zájemcům o založení sociálního podniků prostřednictvím výzev č. 8 IOP a č. 30 OP LZZ intenzivní podporu při zpracování projektů a podnikatelských záměrů za účelem zvýšení absorpční kapacity. Zajistit poradenství a podporu pro příjemce dotací z těchto výzev za účelem udržitelnosti vytvořených sociálních podniků.

Podchytit rostoucí zájem krajských úřadů o sociální podnikání a vypsát výzvu z OP LZZ na individuální projekty za účelem vytvoření nástrojů podpory sociálního podnikání.

› Dotace a granty:

Podporovat sociální podnikání NNO formou rozšíření hlavních oblastí státní dotační politiky všech rezortů vůči nestátním neziskovým organizacím o téma sociálního podnikání za účelem zahájení ekonomických aktivit jako zdroje vlastních příjmů, vytváření pracovních míst pro osoby ze znevýhodněných sociálních skupin, zahájení ekonomických aktivit s využitím místních materiálních i lidských zdrojů a vzdělávání zaměřeného na ekonomické aktivity NNO.

Na jednotlivé výzvy k předkládání projektových žádostí navázat podpůrné, vzdělávací a poradenské aktivity jak pro žadatele, tak pro příjemce daných dotačních programů.

Podporovat rozjezd nových sociálních podniků umožněním nákupů sociálních franšíz, které jsou v zemích s rozvinutou sociální ekonomikou na vzestupu.

› Poradenství:

Poskytovat podporu sociálním podnikům ve všech fázích jejich životního cyklu, tj. nejen při jejich vzniku, ale také při stabilizaci a profesionalizaci již fungujících podniků (např. formou budování kapacity). Budovat

systém vzdělávání a poradenství tak, aby reagoval na reálné situace, se kterými se sociální podnikatelé potýkají (krizová období, období expanze, vstup do nových odvětví atd.).

Podporovat NNO k zakládání samostatných sociálních podniků i k vyvíjení sociálně podnikatelských aktivit v rámci své doplňkové činnosti k financování hlavního poslání organizace.

› Vzdělávání:

Vyhledávat talenty, přirozené vůdce, nositele projektů sociálních podniků a podporovat je zejména v oblasti vzdělávání.

Seznamovat žáky již na základních školách s principiálními hodnotami, na kterých sociální podniky fungují.

Zavést vysokoškolské vzdělávání sociálních podnikatelů formou budování nadstavby ke standardním znalostem (manažerským, podnikatelským a ekonomickým kompetencím) a zaměřit se při tom zejména na pochopení konceptu tzv. trojího prospěchu – ekonomického, sociálního a environmentálního a využití specifických nástrojů a dovedností.

› Osvěta:

Informovat představitele krajů, obcí, státní správy, samosprávy a politické představitele o tom, že sociální podnikání je optimálním nástrojem k řešení sociálních, místních a regionálních problémů inovativními přístupy, a to zejména zviditelňováním dobrých příkladů.

Navázat a prohlubovat spolupráci mezi podnikatelským sektorem a sociálními podniky ve formě subdodávek, nákupů zboží a služeb, ve formě naplňování CSR strategií firemního sektoru.

Informační kampaní pro veřejnost povzbudit spotřebitele k větší zvědavosti ohledně původu výrobku či služby, které nakupují, a motivovat je k zodpovědné spotřebě.

› Budování sektoru sociální ekonomiky jejími aktéry:

Vytvořit platformu sociálních podnikatelů, kteří budou aktivně hájit své zájmy a společně prezentovat nabídku svých výrobků a služeb.

Podporovat vznik inkubátorů pro začínající sociální podniky a pro začínající podnikatele z řad znevýhodněných skupin.

Podporovat inovativní řešení v přístupu k financování nových či stávajících sociálních podniků (aktivizace soukromých nebankovních zdrojů, kombinace grantové politiky s poskytováním měkkých forem podpory, vytváření společných produktů se soukromým finančním sektorem, se soukromým podnikatelským sektorem, s neziskovým sektorem, vznik etického bankovníctví atd.).

Podpořit měření efektivity a fungování sociálních podniků formou jejich profesionalizace a budování kapacity a časem na to navázat zavedením metod měření dopadů.

Před zavedením plošného měření efektivity jako podmínky pro získání prostředků z veřejných zdrojů provést další výzkum a testování možných metod hodnocení přínosů a sdílení zkušeností ze zahraničí při respektování českých realit. Zvážit také vhodnost zavedení jedné či kombinaci více metod měření.

4.

ZÁVĚR

Ustavení sítě TESSEA, práce jednotlivých pracovních skupin i aktivity projektu posunuly sociální ekonomiku v ČR zase o pár kroků kupředu. Jak už to tak bývá, konec jedné etapy otevírá prostor pro další aktivity. Z každého našeho doporučení vyplývá mnoho dalších úkolů, a tak bychom se neměli nechat zlákat k odpočinku na vavřínech, ale pustit se směle do další práce.

Tato studie je kromě jiného také dobrý základ pro diskuzi všech zainteresovaných účastníků a naznačuje ideální pokračování sociální ekonomiky v ČR. Jednotlivá doporučení by bylo zapotřebí dále rozpracovat do dílčích cílů a aktivit, případně je podpořit dalšími podrobnějšími studiiemi a analýzami.

Slušelo by se zakončit tuto studii nějak odlehčeně, poeticky. Napadá nás tento obraz: Sociální podnikání je možné v dnešní době přirovnat ke křehké rostlince, spíše ještě k výhonku, který má naději vyrůst, dozrát a nést plody. Aby k tomu došlo, je potřeba ji zalévat a okopávat, a časem ponese užitek. Vytvořme sociálnímu podnikání příznivé podmínky, aby mohlo společnosti pomáhat, protože v sobě potenciál a schopnosti rozhodně má.

Seznam zkratek

- SE** – sociální ekonomika
- WISE** – work integration social enterprise
- OECD** – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
- EU** – Evropská unie
- OP LZZ** – Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost
- IOP** – Integrovaný operační program
- MPSV** – Ministerstvo práce a sociálních věcí
- MPO** – Ministerstvo průmyslu a obchodu
- MMR** – Ministerstvo pro místní rozvoj
- NNO** – Nestátní nezisková organizace
- ESF** – Evropský sociální fond
- ERDF** – Evropský fond regionálního rozvoje
- CSR** – společenská odpovědnost firem

Seznam příloh na DVD

1. Dokumentární film o Vojtěchu Sedláčkovi a Agentuře Pro Vás
2. Dokumentární film o pražských sociálních kavárnách, restauracích a cukrárnách
3. Seznam sociálních podniků k 30. 9. 2011
4. Návrh sady indikátorů pro sociální podniky
5. Návrh sady indikátorů pro integrační sociální podniky
6. Právní analýza podnikání občanských sdružení
7. Infrastruktura sociální ekonomiky ve Velké Británii
8. Analýzy zkušeností se zaváděním sociální ekonomiky na Slovensku
9. Financování sociálních podniků – externí zdroje financování dostupné v ČR
10. Analýza nákladů veřejných rozpočtů na středního nezaměstnaného
11. Adresář evropských organizací zabývajících se sociální ekonomikou
12. Analýza možností vzdělávání a podpory ke vzniku a rozvoji sociálních podniků v ČR
13. Financování sociálních podniků: Vyhodnocení řízených rozhovorů
14. Terénní šetření se zástupci finančních institucí o financování sociálních podniků
15. Doporučení pracovní skupiny Finance k závěrečné studii
16. Závěrečná zpráva o činnosti pracovní skupiny Měření
17. Přehled metod měření a vykazování přínosů sociálního podnikání
18. Případové studie použití metody SROI
19. Případová studie použití metody lokálního multiplikátoru LM3
20. Plná verze Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR

Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR – plná verze

Text zpracovaly: Ing. Daniela Bednářiková a PhDr. Ing. Petra Francová

Dílčí analýzy zpracovali: Ing. Jan Čadil, PhD., JUDr. Lenka Deverová, Doc. Ing. Marie Dohnalová, Ing. Marek Jetmar, PhD.,
Martina Macurová, Dis., Ben Metz, Ing. Karel Rychtář, Mgr. Peter Sokol, PhDr. Jaroslava Šťastná

Editace textu: Mgr. Markéta Pišková

Grafické zpracování: Hedvika Člupná

Počet výtisků: 500

Vydala: Nová ekonomika, o. p. s.

Štefánikova 12/68, 150 00 Praha 5

Vydání první, Praha 2011

ISBN 978-80-260-0934-4

Nová ekonomika, o. p. s.
Štefánikova 12/68
150 00 Praha 5

Tel.: +420 257 223 001
E-mail: info@nova-ekonomika.cz

www.nova-ekonomika.cz
www.socialni-ekonomika.cz

nová ekonomika

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

